

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Кваліфікаційна робота
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТОДІВ І ТЕХНОЛОГІЙ МОНТАЖУ В УКРАЇНСЬКОМУ
КІНО ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Виконав:

здобувач другого (магістерського) рівня вищої
освіти
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність В1 «Аудіовізуальне мистецтво та
медіавиробництво» М.В. Якименко

Науковий керівник:

завідувач кафедри мистецтвознавства, доцент,
доктор філософських наук
В.В. Лисенкова

Науковий рецензент:

В.Н. Миславський – завідувач кафедри кінотелережисури
та сценарної майстерності, доктор мистецтвознавства,
професор

Допущено до захисту
Зав. кафедри____//
17 грудня 2024 року

Харків 2024

Харківська державна академія культури

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОРІВНЯННЯ КЛАСИЧНИХ І СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО МОНТАЖУ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНО	
1.1. Сутність розвитку методів і технічних принципів монтажу від початку 90-х років ХХ-го століття до сучасності.....	8
1.2. Порівняльний аналіз монтажних технік на початку століття та сучасному українському кіно.....	19
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОНТАЖУ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНО	
2.1. Вивчення класичних і новітніх теорій монтажу в українському кіно.....	28
2.2. Огляд методів і технічних традицій монтажу в українському сучасному кіно.....	39
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА СУЧАСНОГО МОНТАЖУ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНО	
3.1. Аналіз сучасних монтажних технік і експериментів.....	52
3.2. Вивчення впливу цифрових технологій та нових методів на монтажні техніки.....	60
Висновки до розділу 3.....	69
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ 1.....	78
ДОДАТКИ 2.....	82

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасне кіномистецтво суттєво впливає на суспільні процеси. Однак створення кіно не можна уявити без монтажу. Монтаж є необхідним елементом будь-якого кіновиробництва. Але за період існування кіномистецтва його прийоми і можливості поступово зростали. Перспективним є розгляд змістовних і формальних змін у історії застосування монтажних технік. Представлена магістерська робота спрямована саме на системний аналіз таких змін.

Своєчасність поданої теми зумовлюється і стратегічною лінією розвитку кінематографа і, зрозуміло, вдосконаленням кіномонтажу. Автору було цікаво простежити траєкторію зміни монтажу від класичних прийомів до новітніх. Слід зазначити, що на процес ускладнення монтажних технік впливали численні фактори. Це загальний розвиток культури і цивілізації, зокрема, глобалізаційні процеси, науково-технічні новації, урбаністичні зміни.

Особливо треба відмітити важливість становлення масового кіномистецтва. Його поява і поширення формували масового глядача, котрий розвивався разом з кіноіндустрією. Масова публіка ставала внаслідок вдосконалення кіновиробництва все більш вибагливою і вимагала використання усе більш складних кінематографічних прийомів. Різноманіття усього спектру спецефектів насичувало кіноринок великою кількістю цікавих кіноробіт. Значну частку таких спецефектів в основі складали новаційні прийоми монтажу. Звісно, розвивався монтаж і під впливом елітарного і авторського кіно, але переважала масштабність саме масового кіномистецтва.

Вивчаючи тенденції змін технологій монтажу у світовому кінематографі, актуальним поставало питання дослідження специфіки появи новацій в українському кіно. Вкрай важливим було зробити порівняння схожості і різниці між двома тенденціями: світового і українського кіновиробництва у плані розвитку

монтажних кінотехнік. Саме це є дуже перспективним для подальшого розвитку вітчизняного кінематографу і зокрема, вдосконалення монтажно-складової цього процесу.

У ході роботи над темою автору було необхідно прослідкувати зміни теоретичних і технічних основ кіномонтажу в історії українського кінематографу. Це було зроблено на основі вивчення як теоретичних робіт українських майстрів кіно, кінокритиків, мистецтвознавців, так і кіноробіт сучасних українських режисерів.

Мета дослідження. Виявлення своєрідності використання потенціалу монтажу у сучасному українському кінематографі, означення синтезу класичних і новітніх монтажних технік, впровадження успішного досвіду світового кінематографу. На основі такого аналізу сформувані уявлення про дієвий потенціал монтажних технік для втілення режисерського задуму, можливостей збільшення ефективності українського кіновиробництва і підняття рівня конкурентоспроможності сучасних українських кінопроектів на світовій арені.

Завдання дослідження:

- порівняти підходи до кіномонтажу у світовому кінематографі, побачити відмінність використання класичних і сучасних методів монтажу;
- зробити комплексний огляд традицій і новацій в галузі монтажу, характерних для сучасного кіновиробництва України;
- визначити суттєві характеристики практики сучасного монтажу в українській кіноіндустрії.

Об'єкт дослідження. Процес вітчизняного кіновиробництва у його специфічному розвитку, означення перспектив удосконалення технологічної складової в майбутній українській кіноіндустрії. Вивчення ролі і функціональної значущості кіномонтажу у цьому процесі.

Предмет дослідження. Специфіка еволюції кіномонтажних технік в українському кіновиробництві від використання класичних прийомів до сучасних експериментальних практик.

Хронологічні межі представлені у самій назві і тексті роботи. Важливим для автора стало дослідження саме новітніх часів розвитку українського кінематографу. Це зумовлене хвилею новацій у використанні сучасних технік кіномонтажу. Таким чином, хронологічний період з початку 90-років XX ст. по теперішній час є найбільш перспективним для заявленої наукової розвідки.

Географічні межі окреслені темою магістерської кваліфікаційної роботи. Зокрема, йдеться про кіновиробництво України за новітніх часів розвитку української державності.

Методологічна структура заявленої кваліфікаційної роботи

У кваліфікаційній роботі автором застосовувались наступні методи дослідження: аналітико-синтетичний, порівняльний, описовий, історико-генетичний, системний, функціональний.

Загальна методологічна конструкція роботи представлена такими підходами: історико-генетичний застосовувався задля історичного аналізу трансформацій монтажних технік протягом розвитку світового і українського кінематографу, якісних змін у цьому процесі за період з 90-х років XX ст. до сьогодення.

Порівняльний підхід був використаний для зіставлення між собою траєкторій розвитку світового і українського кінематографа, рис схожості і відмінності між ними.

Системний підхід дав змогу означити стратегію дослідження і окреслював комплексність, котра передбачала розгляд у системі практичних досягнень вдосконалення монтажних технік і теоретичних узагальнень такого вдосконалення.

Функціональний підхід у роботі доповнював системний. Означивши елементи системи (кіномонтажні техніки), автор досліджував результати їх взаємодії у рамках підсистем (комплекси переходів від одних технік до інших), визначаючи функціональні можливості кожної з монтажних технік.

Наукова новизна отриманих результатів:

- окреслено напрями застосування кіномонтажних технік у сучасному вітчизняному кіновиробництві;
- зроблено порівняльний аналіз досягнень у кіномонтажі світового кіно і українського кінематографу;
- узагальнено тенденції розвитку сучасних технік кіномонтажу у порівнянні з класичними кіномонтажними прийомами в українській кіноіндустрії;
- згенеровано цілісне уявлення про специфіку використання кіномонтажних технік у створенні української кінопродукції;

Практичне значення отриманих результатів. Увесь опрацьований науковий і практичний матеріал в ході дослідження, представлені висновки можуть бути використані для подальших наукових досліджень по означеному і суміжним напрямам досліджень. Також цей потенціал актуально використовувати у науково-педагогічній роботі ЗВО по спеціальності «Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво» при створенні і викладанні основних навчальних курсів, а також курсів за вибором.

Крім того, отримані практичні результати можуть бути базою для виробництва аудіовізуальних творів, зокрема у питаннях доцільності вибору застосування певних монтажних технік.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення представленої кваліфікаційної роботи було апробовано на міжнародній науковій конференції ХДАК «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» у

рамках роботи секції «Актуальні проблеми аудіовізуальної культури та мистецтва» (Харків, листопад 2024 року).

Публікації. Певні аспекти цього наукового дослідження оприлюднені у матеріалах міжнародної наукової конференції ХДАК «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку»: Якименко М. До питання естетичного потенціалу кіномонтажу. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку*: матер. міжнар. наук. конф., присвяч. 95-річчю ХДАК (21-22 листоп. 2024 р.). У 2-х ч. Ч. 2 / Харків. держ. акад. культури; [під ред. доц. Н. Рябухи та ін.]. – Харків: ХДАК, 2024. С. 56-57.

Структура роботи визначена об'єктом і предметом дослідження, його метою і завданнями. Представлена кваліфікаційна робота містить вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел.

Розділ 1

ПОРІВНЯННЯ КЛАСИЧНИХ І СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО МОНТАЖУ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНО

1.1. Сутність розвитку методів і технічних принципів монтажу від початку 90-х років XX-го століття до сучасності

Сутність методів і технічних принципів монтажу в сучасному українському кінематографі формується під впливом глобальних культурних та технологічних змін, що відбулися з часів набуття Україною незалежності. За цей період кінематограф зазнав значних трансформацій, у тому числі в підходах до монтажу, де основний акцент змістився від класичних прийомів до сучасних експериментальних рішень. На тлі розвитку цифрових технологій у кіно монтаж став більш індивідуалізованим та гнучким, адаптуючись до нових запитів глядача та розвитку новітніх жанрових форм. Сучасні режисери та монтажери, зокрема в українському кінематографі, все більше звертаються до нових підходів, поєднуючи класичні принципи зі сучасними технологічними інструментами. Основою методів монтажу залишається здатність об'єднувати кадри в єдине емоційне та наративне ціле. У класичному підході монтаж забезпечував послідовність дій, логічне розгортання сюжету та чітке визначення просторово-часових зв'язків. Цей метод, зокрема, домінував у кінематографі незалежної України в 1990-х роках, коли режисери зберігали традиції “попередньої школи”, а технічні можливості були обмежені через відсутність новітнього обладнання та розвитку. Ті часи були максимально складними для українського кінематографу. Однак, з часом українські митці почали інтегрувати елементи західного монтажу, та експериментувати над створенням своїх методів. Головна відмінність полягала в тому, що українські кінематографісти почали включати до своїх робіт динамічніші монтажні переходи, створюючи більш ритмічні наративи. Надалі, з розширенням доступу до цифрових інструментів монтаж у кінематографі незалежної України

почав виводити класичні методи та принципи на новий рівень. За словами науковців Марченка В. та Помазкова Ю.: «Монтаж не є винятком на шляху удосконалення кінематографічних засобів. Він, як комбінація монтажної зйомки та власне монтажу на етапі пост-продакшн, отримав багато нових прийомів, рішень, що складають сьогодні палітру технічних та творчих можливостей сучасного кіновиробництва» [21, с. 101]. Важливим етапом стала адаптація монтажу до вимог нової глядацької аудиторії, яка почала сприймати візуальну інформацію значно швидше, що дало змогу застосовувати пришвидшені монтажні переходи та урізноманітнювати структуру фільмів. Основний принцип монтажу — створення візуальної цілісності — залишився незмінним, але його реалізація почала відбуватися в нових формах. Так, сучасний український монтаж все частіше звертається до нелінійних наративів, коли елементи сюжету подаються не в хронологічному порядку, а через зіставлення подій минулого й теперішнього. Цей прийом надає фільму символічного значення, що дозволяє глядачеві глибше зрозуміти внутрішній світ персонажів та складність наративної структури. Вертаючись до класичних підходів монтажу, то вони передбачали лінійний розвиток подій та зрозумілий для глядача сюжет. Однак сучасний монтаж надає більше свободи у виборі формату, що дозволяє створювати складнішу кіномову, коли монтаж стає інструментом для передачі неоднозначності і суперечливості реальності. Наприклад, режисери можуть використовувати фрагментацію наративу або зміни ритму для створення особливого емоційного ефекту, коли сюжет не розвивається поступово, а натомість з'являється в певних "спалахах" — окремих сценах або образах. Такий монтаж створює ефект, подібний до спогадів або емоційних реакцій, де глядач сприймає події не через звичний лінійний порядок, а як фрагменти, що дозволяють йому побудувати власну інтерпретацію подій. Людина живе образами. А образи складаються за допомогою монтажу. І чим більш яскравим, чітким та зрозумілим є образи — тим більший вплив на глядача він буде мати. «Коли ми дивимось на якусь подію, споглядаємо за кимось чи чимось — наші очі роблять акцент на певних рисах поведінки, одягу, світлі. Так

і монтаж покликаний слугувати для глядачів «очима» що створюють акценти на головному, найважливішому» – писала Кондратьєва М.[23, с. 217].

Паралельно з цими змінами технічні принципи монтажу зазнали значних трансформацій через впровадження цифрових технологій, що кардинально змінило процес монтажу як такого. Якщо раніше монтаж вимагав значних технічних зусиль і спеціального обладнання, то цифрова епоха зробила процес монтажу більш доступним і технологічно простішим. Використання комп'ютерів та сучасного програмного забезпечення для монтажу дозволило зменшити витрати часу і ресурсів, зокрема на початкових етапах постпродакшну. Цей перехід до цифрового монтажу відкрив нові можливості для експериментів, оскільки тепер монтажери можуть легко змінювати послідовність кадрів, інтегрувати графічні елементи та створювати нові візуальні ефекти. Виходячи з того, методи монтажу також відображають тенденцію до індивідуалізації стилю кожного окремого твору. У сучасному українському кінематографі це проявляється в пошуку нових засобів для передачі емоційного та символічного змісту фільму. Режисери використовують монтаж як інструмент, що допомагає структурувати історію так, щоб глядач не тільки отримував емоційну реакцію, але й відчував глибоке значення образів, зображених на екрані. Використання монтажу для створення багатошарових образів — одна з ознак сучасного підходу до методів монтажу, які формують символічні зв'язки між персонажами, подіями та просторами. Через монтажні прийоми, що спираються на змістовні та асоціативні паралелі, створюється особливий художній контекст, де кадри не просто розповідають історію, а взаємодіють між собою, формуючи єдину метафоричну картину. Монтажна естетика українського кіно останніх десятиліть відображає зміни у сприйнятті реальності, що виникли завдяки розвитку інформаційного суспільства, де інформація подається швидкими, фрагментарними потоками. У світовому контексті, до якого долучилося українське кіно, монтаж став важливим засобом передачі цього нового, більш динамічного світогляду. Українські фільми дедалі частіше використовують рвані, нерівномірні монтажні переходи, які відповідають

реаліям життя сучасного суспільства, де події та інформація часто змінюються непередбачувано. Сучасні режисери все частіше звертаються до таких рішень, коли монтаж служить не лише для організації сцен, але й для передачі певного світовідчуття, де зміни часу, простору та емоцій стають важливими для формування загальної атмосфери фільму [1].

У сучасному українському кіно методи та технічні принципи монтажу тісно пов'язані з поняттям «візуальної культури» — концепції, що відображає зміни у способах бачення та інтерпретації зображень. У цьому контексті монтаж став засобом для дослідження зв'язків між окремими сценами, що можуть символізувати соціальні, політичні або особистісні конфлікти. Таке використання монтажу дозволяє глядачеві більш глибоко зануритися у фільм, де з кожним новим кадром розкриваються нові рівні сенсу та інтерпретації. Таким чином, методи і технічні принципи монтажу в сучасному українському кіно почали формувати новий стиль і підходи до побудови наративу, що відображає актуальні запити суспільства. Режисери та монтажери знаходяться в постійному пошуку нових способів передати складність та багатогранність реальності через монтажні рішення, які роблять фільми більш динамічними, гнучкими та відкритими до інтерпретації, розвиваючи наш національний кінематограф.

Але, сучасні підходи до монтажу в українському кіно, на відміну від класичних технік, почали дедалі частіше проявляти прагнення до постійного оновлення візуальних рішень, орієнтованих на емоційну та асоціативну взаємодію із глядачем. Технологічний прогрес, зокрема впровадження цифрових інструментів та візуальних ефектів, спричинив появу нових видів монтажу, які дозволяють змінювати темп, часовий інтервал і просторові межі більш гнучко та варіативно, як зазначалось раніше. Один із таких сучасних підходів, що особливо характерний для українського кіно XXI століття, — це монтаж фрагментованих наративів, де кожен елемент розкривається поступово і часто не в хронологічному порядку. Така техніка, що збагачує сюжет новими символами та ускладнює його структуру, дозволяє глядачеві поступово скласти цілісне враження, поєднуючи кадри як

частини пазлу. Сучасне кіно також демонструє тенденцію до глибокої суб'єктивності в монтажі, що особливо відчутно в жанрі психологічної драми або артхаусу. У таких стрічках монтаж відображає внутрішній світ персонажа, його емоції й думки, які можуть бути передані через чергування довгих та коротких кадрів, нестандартні ракурси або насичені кольорові переходи. Цей підхід дозволяє фільму передавати не лише зовнішню дію, але й заглиблювати глядача в переживання героя, підкреслюючи внутрішні конфлікти або динаміку особистісних змін. Крім того, монтаж може слугувати інструментом для розмивання меж між реальністю і суб'єктивним сприйняттям, створюючи відчуття, що глядач одночасно бачить світ очима героя і розуміє його внутрішні конфлікти. Це, зокрема, активно використовують у фільмах з темою ізоляції, коли монтаж стає естетичним елементом, що посилює відчуття самотності та відчуженості персонажа. Сьогодні ж, до речі, в українському кіно монтаж часто використовується як інструмент для створення альтернативної реальності, де візуальні ефекти та різкі монтажні переходи порушують природний ритм подій, роблячи кожную сцену відчуженою і сюрреалістичною. Це помітно в експериментальних стрічках і фільмах наукової фантастики, де монтаж допомагає створити унікальну кінематографічну реальність, яка виходить за межі традиційного сприйняття часу і простору. Зокрема, в таких стрічках монтаж дозволяє легко переходити від одного часу до іншого, показуючи події різних епох як взаємозалежні й об'єднані загальною сюжетною лінією. Це створює ілюзію, що глядач перебуває в різних часових просторах одночасно, надаючи фільму багат шаровості і символізму. Завдяки монтажним прийомам створюється враження гнучкого часу, що може повертатися або рухатися вперед у будь-який момент, формуючи специфічну естетику, де кожен кадр існує як частина загальної структури, що виходить за межі лінійної послідовності.

До того, можна виділити важливим аспектом, розвиток асоціативного монтажу, який у сучасному кіно набув нових форм порівняно з 90-ми роками. З початку ХХ-го століття режисери часто стали використовувати монтаж для

створення метафоричних зв'язків, коли в одному фільмі можуть поєднуватися образи та символи, які не мають прямого зв'язку, але формують глибоке підсвідоме відчуття єдності теми. Такий підхід до монтажу почав дедалі частіше відслідковуватись, виділятись. Він дозволяє створювати асоціації між різними сценами або епізодами, підкреслюючи головну ідею стрічки через метафори та візуальні натяки. Це особливо ефективно в фільмах, які досліджують соціальні або політичні теми, де монтаж стає інструментом для створення більш складних смислових шарів. Наприклад, сцени міського життя можуть чергуватися зі сценами природи, підкреслюючи контраст між цивілізацією та дикою природою, що в свою чергу відображає більш глобальні філософські або екологічні питання [2].

Українські режисери з 90-х років активно досліджують можливості монтажу для побудови багатоголосного наративу, де одночасно співіснують різні сюжетні лінії, які взаємодіють і доповнюють одна одну. Завдяки цьому монтаж перетворюється на засіб для об'єднання паралельних історій, де кожна лінія має власний ритм, темп і візуальну мову. Це дозволяє фільмам зберігати інтригу, коли глядач переходить від однієї події до іншої, поступово складаючи цілісну картину, що включає всі аспекти сюжету. У фільмах такого формату монтаж виконує функцію своєрідного «провідника», який з'єднує різні перспективи та глибини історії, створюючи багаторівневий наратив. Так само, монтаж ставав засобом для створення унікального просторового досвіду, коли різні місця і локації можуть взаємодіяти між собою, формуючи складні географічні структури на екрані. Просторовий монтаж дозволяє глядачеві побачити різні частини світу або сцени, розділені простором, у рамках одного фільму. Це стає особливо важливим у фільмах, де місце дії має символічне значення або де важливо створити враження всесвітньої масштабності, наприклад, у фільмах-катастрофах або стрічках про глобальні конфлікти. Просторовий монтаж створює відчуття візуальної єдності, де, незважаючи на різноманіття локацій, події відбуваються в єдиному художньому просторі, що підкреслює загальну тематику фільму та дозволяє розкрити більше шарів його значення.

Крім того, сучасний монтаж активно експериментує з музичними та звуковими рішеннями, де звук використовується не лише як фон або супровід, а як активна частина наративу. Звуковий монтаж допомагає формувати естетику фільму, створюючи атмосферу, що підсилює сюжет та емоційний вплив. Наприклад, поєднання звукових ефектів із різними темпами монтажу дозволяє зробити певні сцени динамічнішими, більш енергійними або, навпаки, спокійнішими. Такий підхід до монтажу стає невід'ємною частиною естетичної складової фільму, де звук і зображення взаємодіють на рівні інтонацій та ритму, утворюючи єдину структуру, що дозволяє режисерам більш гнучко і точно передавати емоції. Сучасний український монтаж усе частіше виконує функцію посилення емоційного впливу фільму, надаючи значення кожному візуальному та звуковому компоненту. У цьому контексті режисери та монтажери використовують монтаж для створення емоційної напруги та ритмічних контрастів, що підсилюють відчуття драматизму або навіть створюють відчуття ритуальності. Одним із сучасних прийомів є "монтажний акцент", коли на одному кадрі або короткій сцені зосереджується особлива увага, через що створюється відчуття його важливості. Такий підхід допомагає створювати драматичні кульмінації або важливі сюжетні моменти, на які глядачі звертають підвищену увагу. Цей прийом є важливим для жанрів, де емоційний заряд є критичним, наприклад, у психологічних трилерах або драмах.

Ще однією сучасною тенденцією стало використання монтажу для формування "погляду від першої особи", де монтаж створює ефект занурення у внутрішній світ персонажа. У таких сценах монтажер може застосовувати різні прийоми для передачі переживань і думок героя, використовуючи швидкі зміни ракурсів, наближення або видалення об'єктів у кадрі, а також зміну освітлення або кольору. Цей підхід дозволяє створювати інтимну атмосферу, коли глядач не лише спостерігає за персонажем, але й відчуває його емоції на глибокому рівні. Такий монтаж особливо важливий для фільмів, які зосереджені на особистісному розвитку героя, адже він дозволяє глибоко передати внутрішній світ, надаючи

фільму емоційної цілісності та посилюючи взаємодію глядача з сюжетом. Варто також зазначити, що в українському кіно відбувається експеримент із тривалістю кадрів, коли монтаж відходить від традиційного принципу "швидкості", надаючи простір для спокійних, розгорнутих сцен. У таких випадках монтажний темп стає уповільненим, що надає глядачеві можливість зануритися в атмосферу подій і відчувати кожну деталь. Цей підхід часто використовується в артхаусному кіно, де монтаж виконує функцію рефлексії і стає засобом для сприйняття "чистої естетики", коли кожен кадр створюється як окремий художній об'єкт. Це дозволяє формувати більш медитативну та споглядальну атмосферу, де увага глядача фокусується не тільки на розвитку подій, але й на деталях простору та часу, які формують глибину естетичного досвіду.

Від 90-х років в українському кінематографі можна спостерігати активну взаємодію із жанровими особливостями фільму, де монтаж допомагає підкреслити або навіть переосмислити традиційні жанрові рамки. Наприклад, у комедіях монтаж часто акцентує увагу на паузах, затримках або швидких ритмічних переходах, щоб підкреслити комічні моменти або ситуації. Водночас у трилерах та фільмах жахів монтаж використовується для створення напруги через поєднання коротких, уривчастих кадрів або несподіваних змін у ритмі, що підсилює відчуття тривожності. Крім темпу, значна увага приділяється кольоровому монтажу, де зміна кольорової гами кадрів створює додатковий емоційний шар. Використання кольору як монтажного елементу дозволяє розширити естетичні можливості фільму, формуючи кольорову палітру, яка відповідає емоційному стану персонажів або змінам у сюжеті. Це особливо важливо в сучасному кіно, де колірна схема може виконувати не лише декоративну, але й смислову функцію, вказуючи на приховані теми або символи. Розглядаючи роботи 90-х років, кольору в монтажі не так багато приділяли уваги, та як технічних можливостей і рішень було значно менше. Завдяки кольоровому монтажу глядач отримує більш цілісне враження про настрій та емоційну складову фільму, де кожен кольоровий акцент підсилює естетичне сприйняття.

Монтажні техніки також стали більш гнучкими завдяки інтеграції архівних кадрів та реального документального матеріалу в художні фільми. Цей підхід дозволяє поєднувати реальні події з вигаданим наративом, формуючи нову документальну реальність у межах художньої структури. Такий монтажний прийом часто використовується в історичних драмах або фільмах, що досліджують соціальні питання, де архівний матеріал надає фільму більшої правдивості та автентичності. У таких випадках монтаж стає засобом для створення єдиної наративної лінії, яка поєднує художні елементи з документальними, підкреслюючи змішання реальності та вигадки. Таким чином, сучасний світовий монтаж продовжує розвиватися, інтегруючи нові естетичні та технічні можливості для передачі багатшарових емоційних і смислових відтінків. Монтаж уже не є суто технічною процедурою, але став самостійним художнім засобом, що створює візуальний стиль і формує естетичну самобутність фільму. Впровадження нових технік, експерименти з темпом, ритмом, кольором і звуком дозволяють режисерам та монтажерам передавати складні ідеї, створюючи унікальні кінематографічні світи, які поглиблюють взаємодію між фільмом і глядачем [3].

Щодо практичних прикладів, з моменту здобуття незалежності Україною у 1991 році до сьогодні українські кінематографісти розвивали унікальні підходи до монтажу, які відображають як класичні принципи, так і сучасні експериментальні техніки. Зокрема, українське кіно цього періоду демонструє прагнення до багатшарових наративів, зосередження на соціальних темах та використання монтажу для створення символічних образів. Прикладом є фільм Олеся Саніна *"Поводир"* (2014), де монтаж виконує функцію контрасту між жорстокою реальністю та символічними кадрами, які передають духовність і силу української культури. Завдяки монтажним переходам між сценами природи та насильства, фільм створює емоційний ефект, де глядач глибше відчуває трагізм та красу українського народного життя.

Ще один показовий приклад — стрічка Валентина Васяновича *"Атлантида"* (2019), де монтаж слугує для побудови глибокої психологічної атмосфери.

Васянович активно використовує довгі кадри, де відсутність монтажних розривів створює ефект ізоляції та відчуженості, характерний для постапокаліптичного сюжету фільму. Відсутність монтажного темпу і мінімальне використання монтажних переходів підсилюють напругу, дозволяючи глядачеві відчувати пустку і безнадію навколишнього середовища. Монтаж у *"Атлантиді"* виконує естетичну функцію, стаючи елементом відображення стану героїв, який не потребує активної динаміки або ритму, але спонукає до споглядальності. Також варто відзначити фільм Мирослава Слабошпицького *"Плем'я"* (2014), де технічні та естетичні принципи монтажу поєднані для створення унікальної кінематографічної мови. Весь фільм знято без традиційних діалогів і звукових підказок, а сюжет розгортається через мову жестів і вирази облич, де монтаж виконує важливу роль. Слабошпицький використовує довгі кадри та мінімум монтажних переходів, що дає можливість глядачеві спостерігати за діями персонажів і розвивати власну інтерпретацію подій. Це створює ефект безпосередньої присутності, а відсутність звукового монтажу змушує глядача зосереджуватися на візуальній інформації, що підкреслює унікальність естетики фільму.

З набуттям незалежності, міжнародне визнання українського кіно стало ключовим каталізатором для розвитку монтажних технік із моменту здобуття незалежності. Участь у міжнародних кінофестивалях дала українським кінематографістам можливість взаємодіяти з глобальним кінематографічним середовищем, збагачуючи власний підхід до створення фільмів новими методами та стилістичними рішеннями. Зокрема, це стосується монтажу, який поступово перейшов від класичних технік до експериментальних прийомів, що орієнтуються на глобальні тренди, але зберігають національну ідентичність. Однією з ключових змін, спричинених інтеграцією у світовий кінопроцес, стало запровадження асоціативного монтажу як важливого засобу для створення глибоких емоційних і смислових зв'язків. Цей прийом, що активно використовується в артхаусному та документальному кіно, дозволяє режисерам формувати складні багатошарові наративи. Міжнародні фестивалі, такі як Berlinale, Cannes та Venice, стали

платформами, де українські режисери почали отримувати визнання за інноваційний підхід до поєднання кадрів. Успіх на цих майданчиках стимулював зростання зацікавленості в українському кінематографі й створив умови для подальших експериментів. Так само, суттєвий вплив на українські монтажні техніки мала європейська традиція мінімалістичного підходу, що набула поширення в артхаусному кіно. Зокрема, режисери почали частіше використовувати довгі статичні кадри, які підсилюють емоційну напругу та акцентують увагу на деталях. У сучасному українському кіно такі техніки стали важливими для створення специфічної естетики, що дозволяє фільмам передавати емоційний стан персонажів без надмірної динаміки чи агресивного темпу. Окрім того, міжнародне визнання сприяло розвитку документального кіно, де монтаж часто виступає ключовим засобом для організації багатопланового наративу. Наприклад, у багатьох стрічках використовується архівний матеріал, поєднаний із сучасними кадрами, що створює історичний контекст і водночас робить фільми емоційно насиченими. Ця практика, отримавши підтримку на міжнародних фестивалях, стимулювала українських кінематографістів розвивати власний підхід до документального монтажу.

Іншим важливим аспектом стало впровадження цифрових технологій, які спрощують роботу над монтажем і відкривають нові можливості для експериментів. Міжнародний обмін досвідом дозволив українським режисерам ефективно використовувати ці інструменти для створення нелінійних наративів та інтеграції візуальних ефектів. Такі техніки стали поширеними в сучасному українському кіно, де монтаж усе частіше слугує не лише для організації послідовності подій, але й для побудови метафоричних зв'язків між сценами. Таким чином, міжнародне визнання не лише сприяло популяризації українського кіно на світовій арені, але й створило умови для розвитку монтажних технік. Завдяки цьому український кінематограф, з одного боку, адаптувався до глобальних трендів, а з іншого — зберігав свою унікальність, інтегруючи національні мотиви у світовий кінематографічний дискурс. Монтаж у сучасному

українському кіно став важливим засобом для передачі складних і багат шарових наративів, які відповідають потребам сучасного глядача, не втрачаючи при цьому культурної автентичності.

Тобто, здобуття Україною незалежності стало поштовхом для розвитку нових естетичних і технічних принципів монтажу, що дозволило режисерам створювати унікальні стилі, відображати глибокі соціальні та культурні теми. Монтаж став не просто технічним прийомом, а потужним інструментом, який розширює емоційний і символічний простір українського кінематографа, формуючи його як невід'ємну частину сучасного світового кіно.

1.2. Порівняльний аналіз монтажних технік на початку століття та сучасному українському кіно

На початку ХХІ століття український кінематограф тільки починав активно розвиватися в умовах незалежності та нових соціально-економічних реалій. Монтажні техніки цього періоду, на перетині традиційного підходу та експериментальних рішень, демонстрували намагання адаптувати класичні підходи до нових запитів аудиторії. Становлення національного кіно супроводжувалося обмеженням у доступі до новітнього обладнання, тому в українському кіно того часу переважали консервативні підходи до монтажу. Вони базувалися на класичних принципах, де монтаж забезпечував послідовність подій і плавність переходів між кадрами. Візуальний стиль ранніх двохтисячних був значною мірою зумовлений технічними можливостями тогочасного кіновиробництва, а ритм фільмів був повільнішим, з великою кількістю стаціонарних кадрів, що відповідали очікуванням глядача і не порушували логіку розповіді. Проте, з розширенням доступу до цифрових технологій монтажні техніки почали суттєво змінюватися, підштовхуючи українських режисерів до експериментів із ритмом, структурою та композицією кадрів. У сучасному українському кіно монтаж виконує не тільки функцію з'єднання сцен, але стає інструментом для створення символічних зв'язків між епізодами та посилення

емоційного ефекту. Одним із головних аспектів змін стало поширення нелінійних наративів, де монтаж активно використовується для створення психологічних або асоціативних паралелей між сценами. Це відрізняється від монтажу початку століття, де послідовність сцен зазвичай подавалася лінійно, а будь-які відступи від сюжетної лінії були чітко марковані й рідко викликали асоціативні зв'язки. Такий монтаж на початку 2000-х був стабільним і передбачуваним, підкреслюючи цілісність історії та дотримуючись логічного ходу подій.

Сучасний монтаж, навпаки, використовує фрагментовані, символічні та асоціативні кадри для формування більш комплексного, багаторівневого сюжету, що розкриває внутрішній світ персонажів і підсилює тематичну глибину. Наприклад, фільм Олега Сенцова *"Гамер"* (2011), що був створений без великих бюджетів, показує, як цифрові технології дозволяють працювати з монтажем навіть при мінімальних ресурсах. У стрічці основний акцент робиться на послідовності коротких, уривчастих кадрів, що підкреслює відчуття ізоляції головного героя та його прагнення втечі. Використання монтажу в цьому фільмі показує, як візуальні образи створюють символічні та емоційні зв'язки, допомагаючи глядачеві зануритися в світ внутрішніх переживань героя [4].

У порівнянні з початком століття, сучасний монтаж також став більш ритмічним і динамічним, часто використовуючи швидкі переходи між сценами, що відповідає запитам аудиторії, яка звикла до високих темпів інформаційного сприйняття. Швидкість та динамічність монтажу особливо характерні для стрічок молодих українських режисерів, які звертаються до тем соціальних конфліктів, міської динаміки та сучасних реалій життя. Такий підхід дозволяє створювати живу та інтенсивну атмосферу, підкреслюючи напругу або контрастність подій. Наприклад, у фільмі Нарімана Алієва *"Додому"* (2019) монтаж виконує функцію розкриття складних емоційних і соціальних тем через ритм та чергування кадрів, що підкреслює напруження між героями та конфлікт їхніх цінностей. На відміну від стабільних та послідовних монтажних технік початку століття, сучасний монтаж у цій стрічці сприяє створенню динамічного середовища, яке постійно

змінюється і підсилює драматизм подій. Загалом, технічний прогрес і цифрові технології дозволили сучасним українським режисерам активно використовувати монтаж для створення нових форм візуальної мови, де кожен кадр є важливим елементом загального естетичного посилу. Якщо в перші роки незалежності основним завданням монтажу було забезпечення сюжетної послідовності та наративної логіки, то сучасний монтаж все частіше виступає як самостійний художній елемент, здатний не лише передати зміст, але й створити особливий настрій чи емоційне напруження.

У розвитку монтажних технік на початку століття та в сучасному українському кіно важливу роль відіграє трансформація підходів до часу та простору в наративі. На початку 2000-х років монтаж орієнтувався на чітку послідовність подій, прагнучи забезпечити логічне і послідовне сприйняття історії. Прикладом цього є стрічка Олеся Саніна *"Мамай"* (2003), де монтажна структура, хоча й містить алегоричні сцени, залишається послідовною та лінійною, підкреслюючи традиційний підхід до розкриття наративу. У фільмі використовується плавний монтаж із природними переходами між кадрами, що підкреслює епічність і відчуття розгорнутої у часі історії, яке передає глибокі культурні коди. Лінійний і повільний монтаж посилює медитативний ефект, дозволяючи глядачеві зануритися в атмосферу давніх легенд і споглядання. Однак сучасне українське кіно демонструє нові способи роботи з монтажем часу і простору, зокрема, за допомогою фрагментованих наративів та паралельного монтажу. Наприклад, у фільмі Сергія Лозниці *"Донбас"* (2018) монтаж стає засобом для створення багатоголосного наративу, де різні епізоди, що відбуваються в різних місцях, з'єднуються в одну історію, розкриваючи різні аспекти подій на сході України. У цьому фільмі монтаж підкреслює хаотичність та фрагментарність дійсності, де послідовність подій втратила свою звичну логіку, і цей ефект досягається завдяки різкому переходу між сюжетними лініями. Такий підхід до монтажу не просто об'єднує окремі сцени, але й створює цілісний погляд на події через накладання одного часу на інший, що дозволяє глядачеві зрозуміти

складність та неоднозначність ситуації. Ще одним цікавим прикладом є стрічка Валентина Васяновича *"Відблиск"* (2021), де монтаж відіграє центральну роль у створенні відчуття просторової та емоційної ізоляції персонажів. Використовуючи техніку довгих кадрів без монтажних переходів, Васянович створює відчуття зупиненого часу та безвиході, де герої фактично замкнені у власних переживаннях і просторах. Такий монтаж дозволяє фільму передавати стан психічного і фізичного застою, підкреслюючи ізолюваність персонажів і безвихідь, яка здається безмежною. На противагу цьому, техніки швидкого та динамічного монтажу, які стають характерними для сучасного українського кіно, забезпечують відчуття прискореного ритму життя, як у фільмі *"Додому"* Нарімана Алієва. У цій стрічці монтаж підкреслює емоційний напружений стан головних героїв через ритмічне чергування кадрів, що створює відчуття тривоги та боротьби з внутрішніми і зовнішніми конфліктами.

Сучасне українське кіно також активно використовує можливості асоціативного монтажу для передачі складних соціальних або філософських ідей, навідміну від стрічок 90-х років, коли окремі епізоди поєднуються за принципом асоціації або контрасту, створюючи символічні зв'язки між, здавалося б, непов'язаними сценами. Наприклад, у фільмі Марини Ер Горбач *"Клондайк"* (2022) монтаж використовує контраст між природними пейзажами та сценами людської жорстокості, формуючи емоційний ефект через асоціативні зв'язки між ними. Завдяки такому монтажу фільм створює своєрідний символічний простір, де природна краса контрастує з людською руйнівністю, підкреслюючи трагічність та незворотність подій, що відбуваються на сході України.

Ще одним помітним аспектом розвитку монтажних технік є робота з архівним матеріалом, що все частіше інтегрується в сучасне українське кіно. Наприклад, у фільмі Аліни Горлової *"Цей дощ ніколи не скінчиться"* (2020) монтаж поєднує документальні кадри з художніми сценами, створюючи унікальний контраст між реальністю та художнім зображенням, підсилюючи естетичне враження. У цьому фільмі монтаж виконує важливу функцію, допомагаючи

структурувати наратив і формувати символічні асоціації між історичними і сучасними подіями. Архівні кадри, інтегровані в основну сюжетну лінію, підкреслюють тяглість і невідворотність подій, що формують колективну пам'ять, і таким чином створюють глибший смисловий контекст. Таким чином, порівняльний аналіз монтажних технік українського кіно початку століття і сучасності показує, як підхід до монтажу змінився від послідовного і стабільного до більш динамічного та символічного. З кожним новим десятиліттям українське кіно дедалі більше інтегрує нові підходи до монтажу, які не лише допомагають передати зміст, а й формують самостійний художній вираз.

Відмітимо так само те, що хронологічний аналіз монтажних технік в українському кіно з початку незалежності до сьогодні демонструє еволюцію від класичних до інноваційних прийомів, що відображає культурні, соціальні та технологічні трансформації в країні. На початку 1990-х українське кіно орієнтувалося на принципи, сформовані ще в радянському кінематографі, де домінував послідовний та лінійний монтаж із чіткою структурою кадрів, що підпорядковувалися логіці розвитку наративу. Основною метою монтажу в цей період було забезпечення максимальної ясності сюжету та створення надійного зв'язку між епізодами, який би підтримував логічне сприйняття історії. Це особливо відчутно в стрічках початку 1990-х, які часто зверталися до історичних та соціальних тем, що потребували об'єктивного та чіткого викладу матеріалу. Поступово, наприкінці 1990-х — на початку 2000-х, із розвитком українського кіновиробництва і розширенням доступу до цифрових технологій монтаж у кіно починає виконувати не лише технічну, а й більш активну методологічну функцію. Зокрема, у фільмах цього періоду з'являються перші спроби експериментувати з нелінійною структурою та асоціативними переходами між кадрами, де сцени поєднуються не за логічним, а за емоційним принципом. Прикладом такого монтажу є стрічка Юрія Іллєнка *"Молитва за гетьмана Мазепу"* (2001), де режисер використовує фрагментований наратив, щоб створити атмосферу історичного хаосу, яка відображає складність та неоднозначність історичних подій. Іллєнко

розриває звичний лінійний хід подій, замінюючи його монтажем, що будує контраст між різними епізодами через швидкі переходи між емоційно насиченими сценами. Вже у 2000-х роках, з розвитком цифрового монтажного обладнання, українські режисери все частіше звертаються до нелінійного наративу та поєднання асоціативного і символічного монтажу. Цей період позначився початком нового підходу до монтажних технік, які більше не підпорядковуються виключно логіці послідовності подій, а натомість стають частиною творчого процесу, що розширює емоційні та інтелектуальні межі фільму. Зокрема, в цей час зростає популярність техніки контрастного монтажу, де різні сцени поєднуються за допомогою несподіваних асоціацій, що створюють нові рівні сприйняття фільму. У стрічці *"Мамай"* Олеся Саніна (2003) застосовано монтажну техніку, яка чергує міфологічні та реальні елементи, щоб підкреслити культурний конфлікт і символічне значення української ідентичності [5].

На межі 2010-х років починається новий етап у монтажних техніках українського кіно, де монтаж використовується для побудови багатосарових і багатосенсових структур. Завдяки доступності новітнього програмного забезпечення монтаж став більш адаптивним і швидким, що дозволяє режисерам створювати складні структури, які поєднують не лише хронологічно віддалені події, але й емоційно насичені символічні елементи. Це дозволяє зобразити складні соціальні і психологічні процеси через зіставлення кадрів, які створюють метафоричні паралелі між історією та сучасністю. Наприклад, у фільмі Сергія Лозниці *"Майдан"* (2014) використано монтажний принцип, де кожен кадр виступає як самостійна сцена, відтворюючи хроніку протестів через статичні кадри, що посилюють атмосферу напруги і реалістичності. Такий підхід створює ефект документальної правдивості, де монтаж не спрощує події, а, навпаки, зберігає їх складність і багатозначність.

Сучасне українське кіно (2020-ті) демонструє вже вивірену майстерність у роботі з монтажем як інструментом для створення асоціативних зв'язків між кадрами, де режисери досягають високої естетичної виразності за допомогою

мінімалістичних або, навпаки, експериментальних монтажних рішень. Наприклад, у стрічці *"Клондайк"* (2022) Марини Ер Горбач монтаж використовується для створення візуального діалогу між персонажами та середовищем, де через тривалі статичні кадри відтворюється атмосфера ізоляції та внутрішньої напруги. Фільм показує, як монтаж може стати основним засобом для формування естетичної атмосфери, в якій кожна сцена має свій ритм і глибоке емоційне наповнення. Порівняльний аналіз монтажних технік в українському кіно на початку століття та в сучасності показує, як розвивалися і змінювалися підходи до візуального та наративного викладу під впливом як технологічних досягнень, так і культурних трансформацій [6].

Із початком ери цифрових технологій український кінематограф змінився: монтаж перестав бути виключно технічною процедурою й став потужним інструментом для вираження нових методів і символічних ідей. Сучасний монтаж в українському кіно почав відображати емоційну та психологічну наповненість історій, поєднуючи різноманітні асоціативні техніки, фрагментовані наративи та паралельні лінії сюжету. Відхід від чіткої хронології і лінійності на користь метафоричних і символічних зв'язків між кадрами дозволив режисерам створювати складніші та багат шарові структури, що відображають сучасне українське суспільство з його культурними, політичними та соціальними викликами.

Сучасні українські режисери активно використовують монтаж як засіб для створення багатозначного візуального досвіду, коли кожен кадр виконує більше, ніж одну функцію — він стає частиною глибшого, асоціативного ланцюга, що розкриває додаткові рівні змісту. Зокрема, на сьогодні монтаж дозволяє не просто передавати події, а й створювати їх символічну інтерпретацію, де глядач отримує можливість особистого осмислення кожного елементу картини. Використання таких підходів, як повільні, статичні кадри, фрагментація наративу, акцент на звуковому супроводі, дозволяють монтажерам створювати різноманітні ритми та темпи, що відображають емоційні та тематичні акценти. Це особливо важливо для

українського кіно, яке звертається до складних та чутливих тем, таких як війна, історична пам'ять, національна ідентичність, внутрішні конфлікти.

У результаті порівняльний аналіз показує, як монтаж у сучасному українському кіно перетворився з функціонального технічного прийому на одну з головних форм художнього вираження. Завдяки монтажу українські фільми розкривають нові аспекти наративу та дозволяють глядачам глибше зануритися у внутрішній світ персонажів і сюжетів. Такий розвиток монтажних технік сприяв появі нового покоління українських режисерів, які успішно інтегрують сучасні підходи до монтажу, створюючи кінематограф, що водночас є інноваційним і тісно пов'язаним із національною культурною спадщиною.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз методів і технічних принципів монтажу в українському кіно дозволяє виявити основні тенденції розвитку цього мистецького прийому в контексті переходу від класичних до сучасних підходів. Від початку 1990-х років, коли український кінематограф був переважно орієнтований на лінійні наративи та традиційні методи монтажу, до сьогодення, де домінують експериментальні техніки та інтеграція цифрових технологій, спостерігається значна еволюція в розумінні та застосуванні монтажу.

Ключовими аспектами сучасного українського монтажу стали асоціативність, фрагментарність і нелінійність. Монтаж все частіше виступає як художній інструмент, здатний створювати багатопланові символічні зв'язки, розширюючи межі традиційного сюжету. Водночас застосування сучасних цифрових інструментів забезпечило монтажерам і режисерам більшу гнучкість у реалізації творчих ідей, що дозволяє створювати унікальні візуальні рішення. Цифрові технології не тільки прискорили процес постпродакшну, але й відкрили

нові можливості для експериментів із темпом, ритмом та просторово-часовими параметрами кадру.

Особливу роль відіграє монтаж у дослідженні соціальних і культурних тем, таких як національна ідентичність, історична пам'ять і сучасні виклики, пов'язані з війною та соціальною нестабільністю. У цих випадках монтажні техніки стають потужним засобом для підкреслення контрастів між минулим і сучасністю, реальним і вигаданим, індивідуальним і колективним досвідом.

Сучасний монтаж у кінематографі України відзначається глибоким розумінням впливу на глядацьке сприйняття. Інтерактивність, що створюється через незвичні монтажні рішення, дозволяє залучати глядача до процесу активного осмислення фільму. Це, у свою чергу, формує нові типи взаємодії між аудиторією та екраном, роблячи монтаж одним із центральних елементів кіномови.

Отже, монтаж у сучасному українському кіно перетворився з функціонального засобу на один із головних інструментів художнього вираження, який поєднує класичні принципи з інноваційними підходами, відображаючи національну самобутність у контексті глобальних культурних і технологічних змін.

Розділ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОНТАЖУ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНО

2.1. Вивчення класичних і новітніх теорій монтажу в українському кіно

Сучасні теорії монтажу значно змінилися під впливом технологічних інновацій та змін у глядацькому сприйнятті. На відміну від підходів раніше, сучасні теорії 21 століття більше зосереджуються на експериментальних техніках, зокрема нелінійних наративах, швидкому ритмі монтажу та використанні цифрових

технологій. Сучасні українські режисери, такі як Мирослав Слабошпицький та Валентин Васянович, використовують монтаж для створення більш абстрактних, символічних та емоційних образів, часто експериментуючи з часовими рамками та ритмом фільму. Як зазначалось, цифрові технології дали режисерам можливість створювати значно складніші монтажні рішення, комбінуючи різні часові простори та візуальні елементи. Наприклад, звернемося до сучасного українського фільму *"Додому"* (2019) режисера Нарімана Алієва.

Цей фільм ілюструє, як сучасні українські кінематографісти адаптують класичні теорії монтажу, поєднуючи їх із новітніми техніками для підсилення емоційного ефекту. Алієв використовує класичні принципи плавного переходу та збереження просторової та часової єдності, що допомагає глядачам легко стежити за наративом. Водночас він застосовує новітні монтажні прийоми, наприклад, створення ритму та емоційного напруження через чергування статичних та динамічних кадрів, які підкреслюють психологічні аспекти історії.

"Додому" демонструє, як класичні теорії монтажу, зосереджені на послідовності й ритмі, можуть бути адаптовані до сучасного наративу, що акцентує увагу на емоційних та культурних конфліктах.

У сучасному українському кіно монтаж також використовується для відображення соціальних і політичних реалій. Режисери часто звертаються до швидкого ритму монтажу, використання фрагментованих кадрів і різких змін темпу, щоб передати хаотичність і нестабільність сучасного життя. Це дозволяє створити враження, що глядач перебуває всередині подій, а не просто спостерігає за ними. Такий підхід до монтажу також впливає на спосіб, яким глядач взаємодіє з фільмом, оскільки монтаж змушує його активно брати участь у процесі інтерпретації кадрів і зв'язків між ними.

Отже, вивчення класичних і новітніх теорій монтажу демонструє, як ця техніка еволюціонувала від простого інструменту для з'єднання кадрів до

важливого естетичного та наративного засобу, який дозволяє режисерам створювати багатопланові та глибокі кінематографічні твори.

Продовжимо розгортати ідеї стосовно теоретичних підходів до монтажу, які зачіпають не лише основні принципи роботи з кадрами, але й аналізують складніший взаємозв'язок між монтажем, наративом та глядацьким досвідом. Розглянемо детальніше, як сучасні теорії монтажу дозволяють переосмислити і візуалізувати певні теми та культурні концепції, зокрема в українському кіно. Монтаж у кінематографі з моменту його становлення перетворився з технічного прийому на ключовий засіб вираження режисерського задуму. Внесок видатних режисерів-теоретиків, таких як Дзига Вертов, Жан-Люк Годар та Едвард Дмитрик, не лише змінив уявлення про функцію монтажу, але й сформував нові естетичні підходи, які залишаються актуальними в сучасному кіновиробництві, зокрема в українському.

Дзига Вертов та його концепція "кіноока"

Дзига Вертов, радянський кінематографіст, революціонізував підхід до кіновиробництва завдяки своїй теорії "кіноока". Ця концепція базувалася на вірі в унікальну здатність кінокамери фіксувати об'єктивну реальність та створювати нові сенси через асоціативний монтаж. У своїх роботах, таких як «Людина з кіноапаратом», Вертов доводив, що монтаж може виконувати не лише структурну функцію, а й бути інструментом для аналізу реальності. Зіставлення кадрів у його роботах дозволяло глядачеві не лише споглядати події, а й осмислювати їх у нових контекстах.

В українському кіно вплив Вертова простежується у використанні асоціативного монтажу, особливо в роботах, присвячених складним соціальним або історичним темам. Сучасні українські режисери часто використовують цю техніку для створення багатопланових символічних структур, які дозволяють глибше передати емоційний і наративний зміст фільму.

Жан-Люк Годар і розрив традиційного монтажу

Жан-Люк Годар, ключова фігура французької нової хвилі, кардинально змінив уявлення про монтаж, зробивши його засобом візуального та наративного експерименту. Його відомі стрибкові переходи, або jumpcuts, руйнували традиційну хронологічну послідовність, ставлячи глядача перед необхідністю переосмислення побаченого. Такі фільми, як «На останньому диханні», продемонстрували, що монтаж може не лише упорядковувати історію, але й слугувати інструментом для створення динамічного ритму та візуального розриву.

Українське кіно, з його експериментальним підходом до сучасного монтажу, також запозичує принципи Годара. Особливо це помітно у фільмах, де режисери грають із ритмом, структуруючи розповідь через несподівані монтажні переходи. Такий підхід дає змогу створювати естетично насичені роботи, які акцентують увагу глядача на ключових моментах або деталях.

Едвард Дмитрик та практичний підхід до монтажу

Едвард Дмитрик, американський режисер та автор книги «Про фільм та монтаж», розробив низку практичних принципів, які стали основою для багатьох поколінь кінематографістів. Його «десять правил монтажу» зосереджують увагу на ритмі, емоційному контексті сцени та доцільності кожного кадру. Наприклад, принцип «уникай непотрібного перемикання між планами» підкреслює важливість точності та економії монтажу, що дозволяє не розривати емоційний зв'язок із глядачем.

Українські кінематографісти активно інтегрують ці принципи у свої роботи, особливо у фільмах, які мають на меті викликати сильний емоційний відгук. Так, у багатьох сучасних стрічках кожен кадр ретельно вивірений і служить не лише для просування сюжету, а й для посилення візуального й емоційного ефекту.

Синтез ідей у сучасному українському кінематографі

Засади, сформульовані Вертовим, Годаром і Дмитриком, знайшли своє місце у сучасному українському кінематографі, що перебуває на етапі активного пошуку нових виразних форм. Використання асоціативного монтажу, розриву хронології та точних технічних принципів дозволяє українським режисерам створювати фільми, які є одночасно унікальними за своєю естетикою та конкурентоспроможними на світовій арені.

Але, одним із центральних питань у теорії монтажу є співвідношення між часом і простором у фільмі. Класичні підходи, такі як принципи континуїтету або "безперервності", були розроблені, щоб забезпечити плавність переходів між кадрами й тим самим створювати у глядача відчуття реальності. Такий монтаж підкреслює логічну послідовність подій у фільмі та допомагає глядачу зрозуміти, що відбувається у межах конкретного часового та просторового контексту. Приклади такого монтажу можна побачити у багатьох фільмах українських режисерів, які використовують природні кадри та символічні образи для створення цілісного наративу, зберігаючи водночас відчуття реалістичності дій.

Окремо варто звернути увагу на вплив постмодернізму на монтаж у сучасному кіно. Постмодерністські підходи часто відзначаються відмовою від лінійного сюжету та традиційних монтажних технік на користь фрагментарних структур, деструкції часового континууму і гри з очікуваннями глядача. Для постмодерністських фільмів характерним є часте використання монтажу як засобу дистанціювання від класичних наративів і створення ефекту іронії або дезорієнтації глядача. В українському контексті подібні підходи можна побачити у режисерів, які експериментують із жанрами та наративними структурами, створюючи кіно, яке свідомо руйнує очікування аудиторії. Постмодерністський монтаж часто використовує раптові розриви в наративі, швидкі зміни планів або несподівані переходи, що порушують плавність перегляду, але підкреслюють філософські або культурні аспекти фільму [7].

Прикладом постмодерністського підходу до монтажу в українському кіно XXI століття є фільм *"Мої думки тихі"* (2019) режисера Антоніо Лукіча. Ця стрічка демонструє фрагментарний, іронічний підхід до наративу, в якому монтаж використовується для створення комічного дистанціювання та ігри з очікуваннями глядача. Лукіч використовує несподівані монтажні переходи та нестандартні зміни ритму, які розривають звичну послідовність подій, створюючи ефект дезорієнтації.

У цьому фільмі монтаж виконує роль не просто з'єднання сцен, а стає інструментом для підкреслення іронічного погляду на реальність. Наприклад, раптові розриви в наративі та перемикання між різними планами часто порушують плавність перегляду, що, натомість, створює комічний ефект і викликає відчуття непрямой критики звичайних життєвих ситуацій. Цей прийом резонує з постмодерністськими техніками, де монтаж активно впливає на сприйняття глядачем світу фільму і постійно "нагадує" про умовність того, що відбувається на екрані.

Крім того, сучасні теорії монтажу активно залучають поняття "глобалізації" та взаємодії між різними культурними впливами у кіно. З розвитком копродукційних проектів монтаж став важливим елементом, який дозволяє об'єднувати різні візуальні та наративні стилі в одному фільмі, створюючи унікальний кінематографічний досвід. У цьому контексті монтаж не лише будує ритм і структуру фільму, але й стає інструментом для інтеграції різних культурних контекстів. В українському кіно, де копродукції з іншими країнами стали важливою частиною індустрії, монтаж дозволяє об'єднати різні візуальні стилі та технічні рішення, створюючи багатопланові і культурно багаті фільми.

Таким чином, монтаж у сучасному українському кіно є не просто технічним процесом, але й важливим естетичним та культурним інструментом, що дозволяє створювати фільми, які одночасно працюють на рівні наративу, візуальної поетики та символізму.

Для подальшого розширення розділу варто заглибитися в конкретні аспекти та напрямки розвитку теорій монтажу, які мають велике значення для сучасного українського кіно. Зокрема, можна розглянути вплив новітніх технологій на еволюцію монтажу, а також його роль у побудові нелінійних наративів та відображенні соціальних і політичних реалій. Це дозволить не тільки розширити загальний огляд розвитку монтажу, але й створити чітке уявлення про сучасні тенденції в українському кінематографі.

Одним із важливих чинників, який варто окремо розглянути, є вплив цифрових технологій на процес монтажу. Із розвитком цифрових інструментів монтаж став значно більш гнучким і дозволив режисерам експериментувати з формою, часом і простором у фільмі. Якщо раніше монтаж був технікою, що вимагала ручного з'єднання плівки, то сучасні цифрові технології надали можливість легко маніпулювати кадрами, використовувати складніші ефекти, коригувати ритм фільму вже на постпродакшн етапі. Це призвело до зростання популярності нелінійних наративів, у яких монтаж грає ключову роль в організації складної структури фільму.

Однією з центральних ідей у сучасній теорії монтажу є концепція "відкритого наративу", коли монтаж не стільки замикає фільм у жорсткі рамки лінійної оповіді, скільки створює візуальні простори для інтерпретацій і багатозначності. У таких фільмах глядач не завжди отримує чітку послідовність подій, натомість монтаж дозволяє йому взаємодіяти з різними часовими просторами і самостійно будувати логіку подій. У багатьох сучасних українських фільмах, які ставлять перед собою мету зобразити складні соціальні та політичні контексти, монтаж використовується для створення таких відкритих наративів, коли глядач має змогу самостійно конструювати смисли на основі монтажних переходів [8].

Прикладом цього підходу є фільм Мирослава Слабошпицького "Плем'я" (2014), де монтаж грає ключову роль у побудові особливої атмосфери й наративної структури. У фільмі відсутні традиційні діалоги, натомість сюжет розгортається

через жести, рухи та взаємодії героїв. Монтаж у цьому фільмі використовується для того, щоб створювати напругу, акцентуючи увагу на певних деталях, і, водночас, створювати відчуття відсутності лінійного нарративу. Глядач змушений уважно слідкувати за рухами персонажів і реконструювати сюжет із візуальних підказок, які задає монтаж.

Нелінійні наративи також стають популярними у фільмах, які торкаються історичних тем. У сучасному українському кіно, де значна частина сюжетів стосується подій минулого та сьогодення, монтаж дозволяє поєднувати різні часові рамки та створювати діалог між минулим і сучасним. Фільми, що стосуються тем національної ідентичності, війни та політичних конфліктів, використовують монтаж, щоб перенести глядача з однієї епохи в іншу. Такі монтажні прийоми можна побачити, наприклад, у фільмі "Іловайськ 2014" Івана Тимченка, де монтаж допомагає створювати асоціативні зв'язки між окремими епізодами, що ілюструють драматичність подій і складні емоційні стани героїв.

Монтаж також відіграє важливу роль у кіно як засіб соціально-політичного коментаря. Для сучасного українського кіно, що розвивається на тлі соціальних змін і політичних потрясінь, монтаж є важливим інструментом для створення фільмів, що коментують або критикують ті чи інші аспекти сучасного суспільства. В умовах зростання попиту на документальне кіно монтаж дозволяє режисерам створювати особливі візуальні форми, які відображають реальні події, але водночас дозволяють інтерпретувати їх через художню оптику.

Наприклад, у фільмі «Майдан» Сергія Лозниці монтаж будує наратив не через класичне розгортання подій, а через чергування кадрів, що акцентують увагу на емоційних та візуальних деталях протестів. Цей метод монтажу створює враження невпинного розвитку подій і водночас фіксує візуальну хроніку того, що відбувається. Лозниця використовує монтаж для того, щоб передати масштабність та хаотичність подій, але без класичного конфліктного нарративу. Це дозволяє

глядачеві самому конструювати розуміння того, що відбувається, і робить монтаж центральним інструментом у побудові емоційного ефекту.

У контексті монтажу як інструменту для відображення реальності варто також згадати документальні фільми, що розповідають про події сучасної війни на сході України. У таких фільмах монтаж допомагає поєднувати архівні кадри, інтерв'ю та документальні зйомки для створення цілісної картини подій. Використання монтажу в таких стрічках є ключовим для побудови наративу, оскільки саме монтаж дозволяє впорядкувати хаотичні події, надати їм логічної структури і викликати у глядача певні емоційні реакції. Наприклад, у фільмі "Зима у вогні" (2015), що описує події Революції Гідності, монтаж дозволяє послідовно представити різні аспекти боротьби, поєднуючи архівні кадри з особистими історіями протестувальників. Це створює ефект присутності глядача у центрі подій, роблячи монтаж важливим інструментом для побудови драматичного ефекту.

Ще одним важливим аспектом сучасного монтажу є інтеграція візуальних ефектів, які стають дедалі популярнішими у сучасному кіно. Завдяки цифровим технологіям режисери отримали можливість поєднувати реальні кадри з віртуальними, створюючи нові форми монтажу, які поєднують фізичні та цифрові простори. Такий підхід дозволяє розширювати межі реальності на екрані, перетворюючи фільм на візуальний гібрид, у якому монтаж виступає як сполучна ланка між різними типами візуальних реальностей. Для сучасного українського кіно, яке починає експериментувати з такими підходами, це є новою можливістю для створення унікальних фільмів, що поєднують національні традиції з новітніми технологіями.

Монтаж у такому контексті стає не просто інструментом для побудови наративу, а центральним елементом створення нового кінематографічного досвіду, де реальні та віртуальні елементи поєднуються в один гармонійний візуальний потік. У сучасних українських фільмах, які починають включати візуальні ефекти у свої наративи, монтаж використовується для створення нового типу ритміки і

візуальної мови, що дозволяє глядачам взаємодіяти з фільмом на іншому рівні сприйняття.

Крім того, можна розглянути питання взаємодії між монтажем і звуковим супроводом у кіно, оскільки цей аспект є важливим для розуміння загальної кінематографічної структури. Ці додаткові аспекти дозволять деталізувати роль монтажу не тільки як візуального, але й багатовимірного інструменту, який активно впливає на сприйняття фільму глядачем [9].

Особливе значення монтаж має у військових фільмах та кіно, присвяченому війні на сході України. Цей жанр часто потребує швидкого ритму монтажу для того, щоб передати динаміку бойових дій, стрес та напругу, яку відчують герої. В таких фільмах монтаж використовується для того, щоб передати хаотичність бойових сцен, часто поєднуючи короткі склейки з різкими змінами кадрів. Наприклад, у фільмах на тему війни, таких як «Кіборги» Ахтема Сеїтаблаєва, монтаж відіграє важливу роль у створенні емоційної напруги та відчуття невизначеності, яке є характерним для подій на війні.

Ще одним важливим аспектом монтажу є його тісний зв'язок із звуковим супроводом у фільмі. Монтаж і звук разом створюють багатовимірну візуально-звукову композицію, яка допомагає передавати емоції, підсилювати атмосферу та ритм фільму. Особливо важливим цей аспект стає у випадку звукового монтажу, коли монтаж не лише обмежується з'єднанням візуальних образів, але й активно працює зі звуковими ефектами, музикою та діалогами. У цьому контексті можна говорити про монтаж як про «звуковий інструмент», який дозволяє створювати нові форми звукового простору в кінематографі.

Звук у фільмі може виконувати кілька функцій, і його монтаж часто є вирішальним у тому, як глядач сприймає візуальні образи.

У сучасному українському кіно також спостерігається активне використання звукового монтажу для створення атмосфери та посилення емоцій. У фільмі

«Плем'я» Мирослава Слабошпицького відсутність звичних діалогів замінена звуками оточення, і монтаж цих звуків створює унікальну атмосферу, яка підкреслює ізоляцію й відчуженість персонажів. Тут звук стає невіддільною частиною монтажу, допомагаючи глядачеві відчувати себе у світі героїв, де відсутність вербальної комунікації компенсується звуковими образами.

Особливе місце в сучасному кіно посідає музика, яка також часто монтується разом із візуальними елементами фільму. У багатьох фільмах музика стає невіддільним елементом наративу, формуючи ритм фільму і задаючи тон його розвитку. У таких випадках монтаж музики синхронізується з монтажем кадрів, що дозволяє створювати єдину гармонійну композицію. Наприклад, у фільмах режисерів, таких як Валентин Васянович, музичний супровід часто використовується для підсилення емоційної напруги, а монтаж кадрів і музики стає засобом для створення складної емоційної структури [10].

Роль монтажу в побудові емоційного наративу

Окрім технічної функції, монтаж у кіно виконує також важливу роль у створенні емоційного наративу. Емоції, які переживає глядач під час перегляду фільму, часто визначаються ритмом монтажу та послідовністю зміни кадрів. Швидкий монтаж може створювати відчуття напруги, тривоги або хаосу, тоді як повільний монтаж, із довгими кадрами, може формувати атмосферу спокою, медитації або меланхолії. Ці емоційні стани формуються не тільки через те, що показано на екрані, але й через те, як це подано за допомогою монтажу.

Важливим елементом емоційного монтажу є паузи між кадрами або відсутність швидких монтажних склейок. Наприклад, у фільмах, які прагнуть викликати у глядача відчуття тривоги або внутрішньої напруги, можуть використовуватися довгі кадри без монтажних переходів, що змушує глядача залишатися в очікуванні подій і загострює його відчуття. У таких фільмах монтаж не є просто інструментом для руху сюжету, але стає важливим компонентом для

створення емоційної атмосфери, що впливає на те, як глядач сприймає події на екрані.

Таким чином, монтаж у кінематографі виконує багатофункціональну роль, що виходить за межі технічної складової. Він є потужним інструментом, який формує не тільки наративну структуру фільму, але й створює емоційну взаємодію між фільмом і глядачем, визначає жанрову специфіку та взаємодіє зі звуком, утворюючи багатовимірний кінематографічний простір.

Проведене дослідження новітніх теорій монтажу в українському кіно демонструє, що монтаж є фундаментальним елементом кіномистецтва, який постійно еволюціонує та адаптується до культурних, технологічних і соціальних змін.

Сучасні теорії монтажу, збагачені новітніми цифровими технологіями та експериментальними підходами, розширили межі кінематографічного вираження. Сучасні українські режисери активно використовують монтаж для створення складних наративних структур, маніпуляції часом і простором, а також для передачі глибоких соціальних і політичних ідей. Монтаж стає інструментом, який дозволяє поєднувати різні жанри, стилі та культурні впливи, створюючи унікальні кінематографічні твори.

Взаємодія монтажу зі звуком, музикою та візуальними ефектами відкриває нові можливості для емоційного впливу на глядача. Монтаж відіграє ключову роль у побудові атмосфери, ритму та емоційної глибини фільму, незалежно від його жанру. Він стає засобом, що формує багатовимірний кінематографічний простір, у якому глядач активно взаємодіє з фільмом.

2.2. Огляд методів і технічних традицій монтажу в українському сучасному кіно

Розділ присвячений аналізу специфічних підходів до монтажу, які визначають стиль українського кінематографу в сучасну добу. За останні десятиліття українське кіно розвинуло власні унікальні методи, що відображають соціокультурні зміни та національну ідентичність. Українські режисери й монтажери активно експериментують з формою, створюючи кінематографічну мову, яка відповідає особливим темам, зокрема, війни, пошуку ідентичності, складних суспільних процесів. У цьому розділі розглядаються приклади таких методів монтажу та особливих технічних прийомів, які стали характерними для українського кіно та виражають його сучасний національний стиль.

Одним із методів, притаманних сучасному українському кіно, є застосування асоціативного монтажу, що створює смислові й символічні зв'язки між сценами. Це дозволяє будувати багатопланові образи, поєднуючи сцени на емоційному й асоціативному рівні. Наприклад, у фільмі *"Додому"* (2019) режисера Нарімана Алієва такі монтажні переходи акцентують зв'язок між родинними цінностями та духовною спадщиною, чергуючи кадри природи з моментами особистих переживань персонажів. Використання асоціативного монтажу в цьому фільмі допомагає режисерові посилити емоційне наповнення та глибину історії, що демонструє унікальний український підхід до побудови наративу.

Інший важливий метод у сучасному українському кінематографі — це фрагментований монтаж, коли короткі кадри швидко змінюються, формуючи енергійний ритм. Цей метод часто використовують у фільмах на соціальну або військову тематику, що дозволяє підкреслити інтенсивність подій. Так, у стрічці *"Кіборги"* (2017) Ахтема Сеїтаблаєва монтаж сприяє переданню напруження і небезпеки військових дій завдяки швидкій зміні кадрів. Швидкі монтажні переходи створюють у глядача відчуття безперервної небезпеки, передаючи психологічний стан героїв. Така техніка дозволяє аудиторії повною мірою відчувати динаміку подій, що розгортаються на екрані, і зрозуміти внутрішній світ героїв у контексті екстремальних умов.

Особливу увагу також привертає метод контрастного монтажу, де чергування кадрів підкреслює протилежності та контрасти у фільмі. У фільмі *"Плем'я"* (2014) режисера Мирослава Слабошпицького цей прийом використовується для створення напруженості між дійсністю та сприйняттям персонажів. За відсутності звукових діалогів монтаж набуває особливої ролі, стаючи інструментом для передачі емоційної насиченості та глибини взаємодії між персонажами. Контрастні чергування кадрів тут створюють специфічну кіномову, у якій зміна ракурсів і планів формує напруженість і допомагає передати емоційні переживання героїв.

Метод довгих кадрів, який формує атмосферу реалістичності та відчуття ізоляції, також набув поширення в сучасному українському кіно. Цей підхід можна побачити у фільмі *"Атлантида"* (2019) Валентина Васяновича, де монтаж майже не змінюється протягом довгих сцен. Відсутність різких монтажних переходів надає кожному кадру значущості, підкреслюючи відчуття занедбаності й безнадії у світі героїв. Довгі кадри допомагають створити відчуття безперервності та статичності, що дозволяє глядачам глибше зануритися у стан психологічного вакууму, який переживають персонажі.

На особливу увагу заслуговує і використання символічного монтажу, який формує нові значення через візуальні метафори. У фільмі *"Стоп-Земля"* (2021) Катерини Горностай монтаж створює контрасти між моментами з особистого життя героїв і міськими пейзажами, формуючи багатогранне зображення сучасної молоді в умовах урбанізації та соціальної невизначеності. Зображення, поєднані в таких кадрах, формують асоціативний ланцюг, що дозволяє глядачеві відчути внутрішній світ персонажів та їхню відчуженість.

Методи монтажу в сучасному українському кіно також охоплюють прийоми, які створюють ефект зосередженості на індивідуальних деталях, надаючи їм символічного значення. Такий підхід дозволяє підкреслити емоційний стан персонажів, їхній внутрішній світ і складну соціальну динаміку. Наприклад, у фільмі *"Носоріг"* (2021) Олега Сенцова монтаж фокусується на деталях, які

розкривають життя та психологічний світ головного героя. Кожна сцена структурована так, щоб підкреслити момент емоційного напруження або дії, через що монтаж допомагає формувати образ внутрішнього конфлікту, що накопичується в героя. Довгі кадри тут чергуються з короткими уривками, створюючи ритм, який відображає нестабільність і внутрішню боротьбу персонажа.

У сучасному українському кіно також використовуються методи документального монтажу, що надають фільмам рис автентичності та реалістичності. У фільмі *"Цей дощ ніколи не скінчиться"* (2020) Аліни Горлової монтаж поєднує документальні кадри з художніми сценами, створюючи унікальне поєднання реальності та вигадки. Завдяки цьому підходу фільм передає відчуття безперервності життєвого циклу та конфлікту, що не має кінця. Горлова використовує монтаж для підкреслення символічного значення кожної сцени, а також для створення відчуття плинності часу. Такий прийом надає фільму специфічної ритміки, де кожен кадр підсилює загальне відчуття повторюваності подій і глибокої пов'язаності різних часів і місць.

Особливим методом, що став популярним у сучасному українському кіно, є так званий "монтаж приглушення", де звуковий супровід свідомо знижений або повністю відсутній, що зосереджує увагу глядача на візуальних образах і надає їм додаткової значущості. Цей прийом часто використовується у фільмах, які досліджують тему самотності та ізоляції. Наприклад, у стрічці *"Дорога на Захід"* (2021) режисера Романа Бондарчука відсутність звукових підказок і приглушеність звуків навколишнього середовища підсилюють відчуття ізолюваності персонажів у світі, де кожна сцена функціонує як відокремлена мікроісторія. Такий монтаж створює інтроспективний ефект, дозволяючи глядачеві більше зосередитися на образах і внутрішніх переживаннях героїв.

Сучасна теорія монтажу в українському кінематографі, як і у світовому кіно, зосереджується на кількох основних аспектах, що стосуються методів побудови

емоційного та смислового простору за допомогою технічних прийомів. В українському контексті, на тлі історичного й культурного розвитку, методи монтажу виконують унікальну роль, об'єднуючи національні традиції та універсальні технічні інновації. Основними аспектами методів і технічних традицій сучасного українського монтажу є інтроспективний монтаж, монтаж протистояння, експериментальне використання звуку, а також динаміка та ритм, які формують власний наративний стиль.

Інтроспективний монтаж у сучасному українському кіно пов'язаний із створенням відчуття заглибленості у внутрішній світ персонажів та ситуацій. Це досягається за допомогою розтягнутих кадрів, які спонукають глядача вдивлятися в деталі та більше зосереджуватися на психологічних аспектах. Інтроспективний монтаж дозволяє створити атмосферу, що підкреслює багат шаровість наративу і робить акцент на індивідуальних емоційних станах персонажів. Важливість такого підходу особливо помітна в кіно, яке звертається до теми ідентичності, втрат і травматичного досвіду. За допомогою таких методів українські кінематографісти досягають ефекту інтимності, де глядач опиняється на місці персонажа і переживає його досвід. Цей підхід має теоретичне підґрунтя у роботах, що стосуються індивідуального сприйняття і філософії образу [11].

Монтаж протистояння є ще одним вагомим аспектом у теоретичній основі сучасного українського кіно. Цей прийом, який набув популярності у багатьох фільмах, побудований на різкому зіставленні кадрів, що візуалізують конфлікт або протилежні теми. В основі монтажу протистояння лежить ідея про те, що глядач може глибше зрозуміти природу конфлікту чи емоційного напруження через протиставлення різних кадрів або сцен, що можуть належати до різних наративних ліній. Цей метод особливо ефективний для соціальних і політичних фільмів, де контраст між буденним і драматичним або між минулим і теперішнім надає фільму багатовимірне звучання. Українські кінематографісти використовують цей прийом для підсилення драматизму та символізму, що дозволяє розкрити суперечливу природу українського соціального і культурного середовища.

Динаміка і ритм у монтажі є важливими аспектами, що формують особливу структуру українського кіно, адаптовану до запитів сучасної аудиторії. У теорії монтажу ритм розглядається як інструмент, що здатний передавати психологічний стан персонажів або визначати емоційний тон сцени. В українському кіно ритм часто використовується для підсилення відчуття напруги, тривожності чи навіть спокою. Прикладом може бути акцент на довгих кадрах для створення відчуття застою або тягучого часу, характерного для героїв у стані ізоляції чи самотності. Водночас, швидкі переходи в монтажі використовуються для передавання інтенсивності дій чи прискореного ритму життя, що робить фільм більш динамічним і наближеним до реального досвіду глядача. Теоретично, ритмічний монтаж є основою, що дозволяє аудиторії відчувати певний ритм життя, де зміна темпу стає відображенням психологічних і емоційних змін у фільмі [12]. Експериментальне використання звуку в монтажі — ще один важливий аспект, характерний для українського кіно, де звук не тільки підтримує зображення, але й формує його унікальне значення. У сучасному українському кіно звук часто використовується не лише як звуковий фон, а як інструмент для створення додаткових шарів у фільмі, що поглиблює сприйняття зображення. Приглушений звук або його відсутність у певних кадрах можуть створювати ефект ізоляції або підсилювати напругу. Такий прийом активно застосовується в артхаусному кіно, де звук формує власну естетичну мову, що доповнює візуальний ряд. Теоретично, цей метод розвиває ідеї, пов'язані з акцентом на сенсорне сприйняття кіно, де глядач має можливість занурюватися в атмосферу фільму не тільки через зображення, але й через звук, що підсилює значення кожного кадру.

Таким чином, теоретичні аспекти сучасного монтажу в українському кіно включають не лише технічні прийоми, а й складні методи естетичного й емоційного впливу. Інтроепективний монтаж, монтаж протистояння, ритмічні структури та експериментальне використання звуку — все це формує унікальну кіномову, де монтаж стає не просто елементом розповіді, а повноцінним художнім

інструментом, що глибоко впливає на естетичне й інтелектуальне сприйняття фільму.

Сучасний український монтаж також активно використовує техніки, спрямовані на створення особливого відчуття плинності або розривності часу, що відповідає специфічним вимогам до наративу. Монтаж у такому випадку виконує роль своєрідного посередника між персонажем та його історією, адже завдяки розривам у часі та просторі, або навпаки, довгим безперервним кадрам, глядач занурюється в емоційну атмосферу сцени. Плавні переходи між епізодами можуть створювати відчуття циклічності подій або наголошувати на зупиненості часу, що часто зустрічається у фільмах, що торкаються тем війни, втрати або пам'яті.

Крім того, техніка фрагментованого монтажу, яка розповсюджена в українському кіно, дозволяє режисерам зображати історії, використовуючи різні точки зору та різноманітні перспективи. Це підхід, при якому кожна сцена набуває самостійного значення, але разом вони створюють цілісну картину, що дозволяє глядачеві глибше зануритися в світ персонажів. Така фрагментація підсилює емоційний ефект, адже глядач має змогу побачити події з різних ракурсів, що розкривають нюанси характерів і особистих історій. Це стає можливим завдяки тому, що монтаж розширює межі традиційного наративу, збагачуючи кіномову асоціативними та смисловими нашаруваннями [13].

Іншим значущим аспектом є використання монтажу для створення "ефекту присутності", що передбачає розміщення глядача всередині подій. Наприклад, завдяки довгим, безперервним кадрам з'являється відчуття, що глядач спостерігає за подіями не з боку, а є їх частиною. Цей прийом робить монтаж значно більш інтимним і наближеним до реального досвіду. Ефект присутності особливо добре підходить для камерних драм або фільмів, де глядач повинен зануритися у внутрішній світ персонажів, а також для стрічок, де важливо зобразити автентичне сприйняття складних подій.

Загалом, методи сучасного монтажу в українському кіно дозволяють використовувати фільм як багатошаровий засіб комунікації, де візуальні та звукові елементи працюють разом для створення глибокого, інтерактивного досвіду.

Монтаж у сучасному українському кіно виконує не тільки функцію організації наративу, але й стає активним інструментом для побудови специфічної кіномови, де кожен кадр стає частиною більшої естетичної структури. Один із напрямів розвитку монтажу, характерний для українських кінематографістів, — це акцент на використанні монтажу для створення візуальних і семантичних зв'язків, які здатні розширити значення подій, показаних на екрані. Такий підхід дозволяє глядачеві глибше зрозуміти контекст і сутність історії, оскільки монтаж, подібно до літературного прийому паралелізму, створює паралельні лінії та візуальні асоціації.

Важливою особливістю монтажу в українському кіно є використання образів-протиріч. Цей прийом передбачає зіставлення контрастних образів або кадрів для створення напруги і водночас багатозначності, які дозволяють глядачеві побачити події з різних точок зору. Наприклад, у багатьох сучасних українських стрічках, що торкаються теми війни, монтаж використовує чергування образів життя та смерті, спокою і хаосу, що дозволяє створити емоційно насичену картину. Такий підхід підкреслює невизначеність і суперечливість реальності, дозволяючи глядачеві глибше відчувати внутрішній конфлікт персонажів.

Поряд з цим, монтаж у сучасному українському кіно часто будується на основі так званого "ритмічного монтажу", де кожен кадр підпорядковується певному ритму, що створює особливу атмосферу. Це може бути як повільний, майже споглядальний ритм, який надає сценам відчуття тягучості та глибини, так і пришвидшений темп, що передає напругу та інтенсивність подій. Наприклад, у фільмах, що зображують драматичні моменти чи бойові сцени, монтаж підпорядковується швидкому ритму, який створює у глядача враження, що він перебуває безпосередньо всередині подій. Натомість у психологічних драмах або

фільмах про особистісні конфлікти частіше використовують повільний ритм, що дозволяє зосередитися на деталях і переживаннях героїв.

Ще один аспект, що заслуговує на увагу, — це розвиток символічного монтажу, де сцени поєднуються не за логічною послідовністю подій, а за асоціативним зв'язком, який може мати метафоричне значення. Символічний монтаж часто використовується для створення паралельних тем або для підсилення прихованих смислів, які з'являються на екрані. Цей прийом дозволяє розкривати глибші аспекти сюжету, використовуючи зіставлення образів, які на перший погляд можуть бути не пов'язані між собою. Наприклад, зображення природи, що чергується зі сценами людської діяльності, може символізувати відчуження людини від свого природного середовища або підкреслювати конфлікт між технічним прогресом і екологічними проблемами. Завдяки таким асоціативним з'єднанням монтаж формує нові сенси, що дозволяють глядачеві побачити наратив із більш глибокої перспективи [14].

Український монтаж також характеризується увагою до дрібних деталей, які через зум і зміну ракурсів можуть набувати особливого значення. Це зосередження на деталях часто підкреслює значимість, яку мають, на перший погляд, незначні об'єкти або мікросцени в загальній структурі фільму. Важливість кожного кадру, його значення та внесок у загальний емоційний посил підкреслюються монтажними рішеннями, що зосереджують глядача на деталях, які могли би лишитися непомітними в іншому контексті. Цей прийом дозволяє режисерам створювати так звані "кадри-самоцвіти", де кожен елемент відіграє важливу роль у передачі загального настрою стрічки.

Не менш важливим аспектом сучасного українського монтажу є використання тиші та відсутності звуку в певних моментах для посилення візуального впливу. Тиша, як засіб монтажу, допомагає створити відчуття напруги, ізоляції або значущості певної події. Це стає потужним елементом, який контрастує з шумовим фоном або музикою, привертаючи особливу увагу до візуальних

образів. Використання тиші як монтажного прийому дозволяє глядачеві краще зосередитися на зображенні та емоційній складовій сцени, що підкреслює внутрішній стан героїв і значущість моменту. В українських фільмах, де тема самотності або екзистенційного пошуку є центральною, тиша стає важливим елементом, що доповнює і збагачує основну концепцію фільму.

У сучасному українському кіно монтаж також часто використовується для дослідження концепції пам'яті й часу, особливо у фільмах, які торкаються історичних подій або особистих травматичних переживань героїв. Монтаж дозволяє вплітати ретроспекції, спогади й фрагменти минулого у поточний наратив, тим самим створюючи своєрідний часовий "колаж". Така техніка особливо важлива в українському кіно, оскільки вона дозволяє режисерам демонструвати не лише сюжетну лінію, а й емоційні спогади героїв, їхні персональні переживання. Ретроспективні монтажні вставки дозволяють об'єднати минуле з сучасністю, створюючи унікальний ефект "плинного часу", де події, що давно відбулися, впливають на теперішнє та майбутнє персонажів. Це підхід, який дозволяє краще зрозуміти історичний і культурний контекст, у якому живуть герої, та сприйняти час як щось живе, вплетене в сюжет.

Крім того, сучасні українські кінематографісти часто використовують "ефект відчуження" через монтаж для того, щоб привернути увагу до певної соціальної або політичної теми. Цей метод передбачає свідому відмову від традиційних плавних переходів і послідовного викладу історії, щоб створити певний дисонанс і тим самим стимулювати глядача до більш глибокого аналізу. Ефект відчуження часто використовується у стрічках, які торкаються важливих суспільних питань, таких як війна, соціальна несправедливість чи культурний конфлікт. Такий монтаж вимагає від глядача вийти за межі пасивного споглядання й інтерактивно взаємодіяти з фільмом, розгадуючи складний, іноді навіть розірваний наратив. Ефект відчуження створюється за допомогою різких змін ракурсів, несподіваних зупинок і незавершених кадрів, що порушують звичний ритм і підкреслюють неоднозначність подій.

Окремо слід зазначити використання "психологічного монтажу" в українському кіно, де послідовність кадрів організовується так, щоб відобразити внутрішній стан персонажів. У таких випадках монтаж допомагає створити структуру, яка відтворює хід думок або емоційні реакції героїв. Це дає глядачеві можливість побачити події не тільки ззовні, а й зсередини, через призму емоційного досвіду персонажа. Психологічний монтаж часто використовує сповільнені кадри, повтори та зміну кутів зйомки для підкреслення важливих моментів або драматичних подій, що створює своєрідну "внутрішню перспективу". Це дозволяє глядачам не лише слідкувати за діями героїв, але й зрозуміти їхні мотивації та переживання на більш інтимному рівні.

Ще одним значущим аспектом сучасного монтажу в українському кіно є візуальне зіставлення природних і урбаністичних ландшафтів, що має символічне значення та часто підкреслює конфлікт між людською діяльністю і природою. Цей прийом дозволяє створювати метафоричні шари, де природа виступає як символ невинності або стабільності, а урбаністичні простори — як символи сучасного світу, що має свої правила і обмеження. Монтаж таких сцен підкреслює контраст між природними й штучними середовищами, що особливо важливо у фільмах, які розглядають тему соціального та екологічного конфлікту. Чергування сцен природи з урбаністичними кадрами створює ефект протистояння, що дозволяє глядачеві відчути напругу і певну драматичність ситуації, у якій перебувають герої. Це може бути використано як для підсилення естетичного ефекту, так і для передачі філософського посилу, пов'язаного з питаннями прогресу, сталого розвитку і збереження культурних цінностей [15].

Сучасний монтаж також активно працює з концепцією відкритої кінцевої структури фільму, де сцени монтуються таким чином, що не пропонують чітких висновків або розв'язок. Цей підхід особливо характерний для артхаусного кіно, де важливо залишити простір для глядацької інтерпретації. Відкрита кінцева структура дозволяє монтажу створити відчуття незавершеності, що підштовхує глядача до рефлексії та формування власного ставлення до побаченого. У таких

фільмах монтаж не підводить до конкретного висновку, а навпаки — дозволяє глядачам залишити фільм із питаннями, що змушують задуматися. Цей прийом також підсилює емоційний ефект, адже незавершеність створює певну напругу та інтригу, які продовжують впливати на глядача навіть після завершення перегляду.

Таким чином, сучасне українське кіно використовує монтаж не лише для технічного забезпечення логіки наративу, але й як повноцінний художній інструмент, що здатний передавати найтонші відтінки сенсу й емоцій. Інтроепективний монтаж, психологічні прийоми, ефект відчуження та відкриті структури наративу формують унікальну кіномову, де кожен монтажний прийом стає частиною глибокого концептуального задуму. Це дозволяє глядачеві не лише споглядати історію, але й активно взаємодіяти з нею, розкриваючи власні інтерпретації та емоційні реакції. Українське кіно таким чином формує свою неповторну кінематографічну ідентичність, де монтаж стає мовою діалогу між фільмом і глядачем.

Висновки до розділу 2

Дослідження теоретичних основ монтажу в українському кіно демонструє, що цей аспект кінематографічного мистецтва є ключовим інструментом для побудови складних наративів, передачі емоційного напруження та створення багатошарових візуальних образів. Від класичних теорій, орієнтованих на безперервність і логічну послідовність, до сучасних експериментальних підходів, монтаж у сучасному українському кіно еволюціонував у потужний засіб естетичного та концептуального вираження.

Завдяки впливу цифрових технологій монтаж став значно гнучкішим, що дозволило режисерам працювати з нелінійними наративами, експериментувати з темпом і ритмом, а також створювати нові форми візуальної та звукової взаємодії. Цей розвиток дав змогу українському кіно відображати сучасні соціальні, політичні та культурні реалії, використовуючи монтаж як засіб комунікації між автором і глядачем.

Особливістю сучасного українського монтажу є його багатофункціональність: він слугує не тільки для організації наративу, але й виконує роль інструменту для передачі символічних і метафоричних значень. Інтроепективний монтаж, ритмічні структури, ефект відчуження та робота з тишею стали невід'ємними складовими української кіномови, дозволяючи створювати унікальні художні твори, які резонують із глядачем на глибокому емоційному та інтелектуальному рівні.

Монтаж також став важливим інструментом для дослідження складних тем, таких як національна ідентичність, історична пам'ять і соціальні конфлікти. Завдяки символічному монтажу, фрагментації наративу та візуальним метафорам українські режисери можуть створювати кінематографічні твори, що викликають рефлексію і стимулюють діалог із сучасною аудиторією.

Таким чином, теоретичні основи монтажу в українському кіно об'єднують традиції класичних підходів із новітніми технічними та естетичними інноваціями. Це дозволяє українському кінематографу не лише розвивати власну ідентичність, але й інтегруватися в глобальний кінематографічний дискурс, зберігаючи свою унікальність і культурну самобутність.

Розділ 3.

ПРАКТИКА СУЧАСНОГО МОНТАЖУ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНО

3.1. Аналіз сучасних монтажних технік і експериментів

У сучасному українському кінематографі монтажні техніки зазнали значних змін, що пов'язано з глобальними технологічними зрушеннями та прагненням режисерів експериментувати з новими формами кіномови. Використання цифрових технологій, розвиток програмного забезпечення для монтажу та загальний перехід від аналогових до цифрових носіїв зробили процес монтажу більш гнучким і багатогранним. Це дозволило українським кінематографістам вільно інтегрувати нові підходи, які розширюють традиційні межі монтажу, перетворюючи його з суто технічного процесу на справжній інструмент візуального і наративного експерименту. Однією з важливих характеристик сучасного монтажу в українському кіно є те, що монтажні рішення часто спрямовані на створення нового візуального досвіду для глядача, який більше не обмежується лінійним сприйняттям часу і простору. Сучасний монтаж не лише структурно організовує розповідь, але й створює нові візуальні ритми та конфігурації. Замість традиційного

поступового розвитку подій у хронологічній послідовності монтаж тепер може варіювати події в часі та просторі, порушуючи їх звичну тяглисть і пропонуючи глядачеві багатовимірні інтерпретації сюжету. В цьому контексті монтаж стає інструментом для передачі суб'єктивного досвіду персонажів, що виводить кінематографічний наратив на новий рівень сприйняття. Монтаж у сучасному українському кіно також активно використовує методи деструкції традиційного наративу, де наративні структури можуть розриватися, перериватися і знову складатися за допомогою монтажних технік. Це дозволяє створювати естетичний ефект розпаду або хаосу, що відповідає сучасним соціальним і культурним викликам. В багатьох фільмах, що стосуються тем війни або соціальної кризи, монтаж стає центральним елементом для створення фрагментарного наративу, який відображає внутрішні конфлікти героїв і суспільства. Такий підхід до монтажу дозволяє створювати відчуття нестабільності й тривожності, які стали характерними для багатьох сучасних українських фільмів.

Нелінійні наративи є ще однією з ключових особливостей сучасного монтажу в українському кіно. Використовуючи ці техніки, режисери можуть створювати складні наративні структури, де події не йдуть у хронологічній послідовності, а переплітаються між минулим, теперішнім і майбутнім. Це дозволяє не тільки глибше досліджувати внутрішній світ персонажів, але й створювати емоційно заряджені сцени, де монтаж стає інструментом для передачі психологічного напруження. Такий підхід до монтажу можна побачити в багатьох фільмах, де головні герої проходять через глибокі внутрішні зміни, а нелінійність монтажу дозволяє підкреслити цей процес [16].

Цікаво, що українські режисери все частіше звертаються до монтажу як до способу візуальної гри з часом. Наприклад, за допомогою монтажу можна створити ефект паралельних реальностей, де дії різних персонажів відбуваються одночасно в різних часових вимірах, але впливають одна на одну. Такий експеримент з часом і простором у монтажі дозволяє глядачам глибше зануритися в структуру фільму та відчути взаємозв'язок між подіями, що відбуваються на екрані. Багатовимірність

монтажу сприяє створенню нових можливостей для естетичної інтерпретації фільму, відкриваючи нові горизонти для творчості режисерів і монтажерів. Ідентично, з появою цифрових технологій також відбулося значне розширення можливостей монтажних ефектів. У сучасному українському кіно експерименти з цифровими спецефектами та графікою дають змогу інтегрувати в кадр візуальні елементи, що розширюють межі реальності. Цифрові інструменти дозволяють монтувати складні композиції, поєднуючи живе зображення з анімацією, віртуальними ефектами або комп'ютерною графікою. Це розширює можливості для експериментів у монтажі, оскільки створюються нові форми взаємодії між реальними й віртуальними елементами фільму. У цьому контексті монтаж стає не лише технічним засобом, а інструментом для створення нових реальностей на екрані, що дозволяє режисерам працювати з різними типами візуальних наративів.

Ще однією важливою тенденцією в сучасному монтажі стала інтеграція нових медіа та форм відеоконтенту в структуру фільмів. Сучасні українські кінематографісти активно звертаються до візуальних рішень, які пов'язані з естетикою інтернету, соціальних мереж і мобільного відео. Це виражається в монтажних прийомах, де кадри можуть імітувати структуру онлайн-відео, відеоблогів або відеоспостереження. Такий підхід дозволяє створювати відчуття безпосередності й актуальності подій, що відбуваються на екрані, і відкриває нові можливості для роботи з аудиторією, яка звикла до такого типу контенту. Інтеграція нових медіа в процес монтажу допомогло осучаснити наративні техніки, створюючи нові естетичні форми, що відповідають вимогам сучасної аудиторії. З цього випливає, що сучасний український кінематограф, як і світове кіно загалом, перебуває в стані постійної еволюції, де монтаж відіграє центральну роль у процесі створення фільмів, формування наративу та емоційного сприйняття глядачами. Режисери, які працюють у сучасному українському кіно, активно шукають нові способи використання монтажу як інструменту для передачі складних і багатошарових сюжетів, водночас зберігаючи автентичність і оригінальність власних творів. У цьому розділі важливо заглибитися у різноманітні експерименти,

що активно використовуються в сучасному українському монтажі, звертаючи увагу на ті технічні та естетичні засоби, які відрізняють національний кінематограф від інших.

Однією з ключових тенденцій у сучасному монтажі українського кіно є інтеграція різних стилістичних прийомів, що дозволяє створювати візуальні та наративні контрасти в межах одного фільму. Українські режисери активно експериментують з комбінацією різних жанрових елементів, зокрема драми, документалістики та навіть фантастики, що створює унікальні можливості для монтажних експериментів. Така гібридизація жанрів дає змогу використовувати монтаж як засіб для перемикання між різними стилями та ритмами в межах однієї історії, що посилює емоційний ефект фільму.

Інший напрямок сучасних монтажних експериментів у кіно полягає в активному використанні порушення традиційної структури кадрування. У деяких фільмах сучасні українські режисери вдаються до непрямолінійної подачі матеріалу, коли монтаж порушує звичні правила композиційної побудови кадру. Це може бути досягнуто через використання нестандартних ракурсів, фрагментування зображення або навіть через включення кадрів з візуальними дефектами, які підкреслюють недосконалість або недоліки сучасного світу. Такий підхід часто є відповіддю на виклики сучасності, які вимагають переосмислення звичних норм і правил у візуальній культурі. Монтаж у цьому випадку стає інструментом, що допомагає створювати нові форми візуальної мови, яка більше не підкоряється класичним правилам [17].

Ще однією помітною тенденцією сучасного українського монтажу є активне використання реалістичних сцен із життя як основного будівельного матеріалу для фільму. Це стосується фільмів, які досліджують соціальні й політичні проблеми, де монтаж виконує функцію створення документального ефекту, навіть якщо фільм є суто художнім твором. Такий підхід до монтажу дозволяє режисерам створювати відчуття невинної дії, яка продовжує відбуватися поза екраном, а також надає

фільму більшої автентичності та відчуття невизначеності, що відповідає динамічній і часто непередбачуваній реальності сучасної України. Крім того, варто відзначити активне використання монтажу для створення ефекту суб'єктивної камери, який є однією з найбільш експериментальних технік сучасного кіно. Ця техніка полягає у тому, що камера передає погляд персонажа, а монтаж допомагає створити ефект занурення глядача в суб'єктивний світ героя. Таке рішення часто застосовується в українському кіно для того, щоб передати індивідуальний досвід персонажа, особливо в фільмах, що досліджують теми посттравматичного синдрому, емоційного вигорання або психологічної ізоляції. Через монтаж глядач отримує можливість стати частиною внутрішнього світу персонажа, відчуючи ті ж самі емоції та переживання. Власно, сучасне українське кіно також активно звертається до теми візуальної фрагментації через монтаж, коли окремі кадри не є частиною однієї послідовної сцени, а складаються як мозаїка, що поступово формується в єдину картину. Такий підхід до монтажу дозволяє глядачеві поступово відкривати сенс фільму, збираючи його з окремих елементів, які на перший погляд не мають між собою зв'язку. Фрагментарність монтажу стає важливим інструментом для створення інтелектуальної гри з глядачем, коли той змушений активно брати участь у процесі сприйняття фільму, конструюючи наратив із частин, що розкидані по всьому фільму.

Монтаж взагалі виступає важливим інструментом для створення естетичного дисонансу у фільмах, де змішуються різні стилістичні й візуальні рішення. Це може стосуватися поєднання кадрів різної якості, де монтаж свідомо порушує єдину візуальну картину фільму, вводячи в нього сцени, зняті на різні камери або за допомогою різних технологій. Такий підхід дозволяє створювати візуальні контрасти, які підкреслюють різноманітність і складність сучасного світу, де межі між реальністю і віртуальністю поступово стираються. Експерименти з монтажем у цьому напрямку також можуть включати роботу з архівними матеріалами або відео з соціальних мереж, що інтегруються у фільм для створення відчуття актуальності та гібридності візуальної культури.

Тоді, слід зазначити, що сучасний український монтаж активно використовує елементи символізму і метафорики, де монтажні прийоми стають основою для створення багаторівневих символічних образів. Це особливо помітно в фільмах, які досліджують національні або історичні теми, де монтаж допомагає створювати метафоричні зв'язки між минулим і теперішнім, між історією та сучасністю. За допомогою монтажу режисери з'єднують різні часові та просторові площини, створюючи складну мережу асоціацій, що робить наратив багатшим і глибшим за рахунок візуальної символіки. Аналіз сучасних монтажних технік і експериментів у сучасному українському кіно демонструє, що монтаж став не просто технічним процесом, а одним із центральних інструментів для створення складних візуальних і наративних рішень. Сучасний монтаж в українському кіно демонструє не лише прагнення до новаторства, а й глибоке усвідомлення впливу на глядацьке сприйняття. Монтажні техніки сьогодні працюють як естетичний інструмент, що формує наратив не тільки через послідовність кадрів, але й через гру з глядацькими очікуваннями. Сучасні режисери активно використовують монтаж для створення ефекту непередбачуваності, порушуючи класичні правила кіно, щоб утримати увагу глядача або викликати у нього нові емоційні реакції. Одна з таких технік — різка зміна ритму або стилю монтажу в межах одного фільму. Це може бути, наприклад, раптовий перехід від динамічних і швидких монтажних рішень до повільних, статичних кадрів, що створює відчуття дезорієнтації у глядача, але водночас підсилює драматичний ефект. Така монтажна варіативність стала особливо актуальною у фільмах, де досліджуються теми соціальної напруги чи політичних конфліктів. Монтаж у цьому контексті не лише відображає перебіг подій, але й передає емоційний стан персонажів та загальну атмосферу невизначеності або хаосу. Швидкі, рвані монтажні переходи стають інструментом для створення ефекту хаотичного середовища, яке відображає соціальні або політичні потрясіння. Ці прийоми часто використовуються у фільмах, що торкаються тем війни чи соціальної нестабільності, де монтаж підсилює емоційне навантаження, роблячи акцент на важливих подіях або станах персонажів [18].

Сучасний монтаж в українському кіно також активно працює з метафорою і символом. За допомогою монтажу режисери можуть поєднувати несумісні на перший погляд елементи, створюючи багатозначні смислові зв'язки. Це дозволяє формувати візуальні та наративні метафори, які розширюють рамки традиційного сюжету, дозволяючи глядачеві відчитувати додаткові смисли. Метафоричний монтаж активно використовується в кіно, яке досліджує соціальні або історичні теми, де важливо створити багатовимірні образи, що розкривають складні ідеї або події. Наприклад, за допомогою монтажу можна створити візуальні паралелі між подіями минулого і сучасності, підкреслюючи їх взаємозв'язок і актуальність. Не менш важливим є використання монтажу для створення ефекту непевності або відчуженості. У сучасних фільмах українські режисери часто використовують монтаж як інструмент для підриву глядацьких очікувань. Це може включати несподівані монтажні рішення, коли зміна кадру відбувається раніше або пізніше, ніж це очікує глядач, або коли монтаж порушує звичний ритм фільму. Такі експерименти дозволяють створювати емоційний або психологічний дискомфорт у глядача, що відповідає загальній тематиці фільмів, які часто досліджують складні й болючі питання сучасного суспільства. До того ж, монтаж також активно використовує техніку "незавершеності", коли фільм свідомо залишає глядача без чітких відповідей на запитання, що виникають у процесі перегляду. Такі монтажні рішення допомагають підсилити атмосферу невизначеності або відкритості, дозволяючи глядачеві самотійно інтерпретувати події або мотивацію героїв. Це створює інтерактивний досвід, коли глядач стає активним учасником процесу осмислення фільму, а монтаж виступає посередником між фільмом і глядачем, надаючи йому свободу для власних інтерпретацій. Таким чином, можна відзначити, що сучасний український кінематограф активно використовує монтаж як один із основних інструментів для створення візуального, емоційного і наративного ефекту. Сучасні техніки монтажу виходять за межі традиційного кінематографічного мислення, поєднуючи класичні прийоми з інноваційними підходами до побудови фільму. Це відкриває перед українськими режисерами та монтажерами нові можливості для творчих експериментів, які дозволяють

створювати унікальні кінематографічні твори, що відображають сучасний стан суспільства і його культурні трансформації. Це також демонструє нові форми взаємодії між зображенням та аудиторією. Сьогодні монтаж стає важливим засобом не тільки для формування наративу, але й для створення унікального глядацького досвіду, де глядач стає активним учасником процесу сприйняття. Це особливо помітно в експериментальних фільмах, де монтаж використовується як інструмент для зміни традиційних відносин між екраном та глядачем. Одним із таких підходів є використання так званого «інтерактивного монтажу», коли монтажні рішення відкривають можливість для глядача інтерпретувати фільм на декількох рівнях, спираючись на власний досвід або емоційні відчуття. Такий монтаж створює багато простору для особистої інтерпретації і, таким чином, руйнує стереотипи про однозначність зображення на екрані. Інтерактивність монтажу часто проявляється в тому, що режисери навмисне залишають сцени відкритими для різних інтерпретацій, використовуючи нестандартні монтажні переходи, розриви або раптові зміни ритму. Це створює ефект багат шаровості, коли події фільму можуть бути сприйняті по-різному залежно від контексту, у якому знаходиться глядач. Наприклад, монтаж може з'єднувати сцени, які не мають явного хронологічного чи просторового зв'язку, але завдяки візуальним або звуковим прийомам створюється відчуття глибинного зв'язку між ними. Така техніка дає можливість відкрити нові емоційні або інтелектуальні пласти фільму, залучаючи глядача до активного спостереження за тим, що відбувається на екрані [19].

Окрім того, сучасний монтаж в українському кіно активно працює з поняттям пам'яті та спогадів. Режисери дедалі частіше використовують монтаж для зображення суб'єктивного досвіду героїв, коли наратив вибудовується навколо фрагментів пам'яті або асоціацій, що пов'язані з певними подіями. Монтаж тут виконує функцію зв'язку між минулим і теперішнім, дозволяючи глядачам пережити внутрішній світ персонажів через послідовність спогадів або емоційних флешбеків. Такі монтажні рішення дозволяють створювати глибокі емоційні й

психологічні зв'язки між героєм і глядачем, оскільки монтаж фрагментує спогади й події, залишаючи місце для особистого осмислення кожної сцени.

Слід зазначити, що експериментальні техніки монтажу також все частіше інтегруються у документальні фільми, які стають важливою частиною сучасного українського кінематографа. Документальний монтаж сьогодні відходить від традиційної форми лінійного розгортання подій, замінюючи її на асоціативний або метафоричний монтаж, що дозволяє режисерам передавати складні соціальні або політичні теми за допомогою візуальних і звукових асоціацій. У сучасних документальних фільмах монтаж часто є провідником, який допомагає створювати нові значення, де зображення та звук створюють символічну реальність, що виходить за межі очевидного. Також варто згадати, що сучасні експерименти в монтажі часто включають інтерактивні елементи, де аудиторія має можливість впливати на хід подій або наратив. Такі техніки, що спираються на новітні медіа-технології, відкривають нові можливості для монтажу, де він перестає бути статичним процесом і стає частиною інтерактивного досвіду. Глядачі можуть обирати варіанти розвитку сюжету, що додає новий рівень участі в подіях фільму і робить монтаж основною ланкою між автором і аудиторією. У таких фільмах монтаж може бути змінним і адаптованим до вибору глядача, створюючи нові форми кінематографічного експерименту.

Таким чином, аналіз сучасних технік і експериментів у монтажі українського кіно свідчить про те, що цей аспект кіномистецтва став значно більш гнучким і багатофункціональним. Сучасні українські режисери активно використовують монтаж як важливий інструмент для створення нових візуальних і звукових форм, що дозволяють досліджувати соціальні, політичні та культурні проблеми. Монтаж не тільки структурно організовує фільм, але й розширює його естетичні та концептуальні межі, відкриваючи нові можливості для творчих експериментів і глибших рівнів глядацького сприйняття.

3.2. Вивчення впливу цифрових технологій та нових методів на монтажні техніки

У сучасному кінематографі цифрові технології стали основною рушійною силою, що визначає напрямки розвитку монтажних технік. Вони не тільки полегшили процес постпродакшну, але й відкрили нові естетичні та технічні можливості для режисерів і монтажерів. Цифрові інструменти дозволяють створювати складні візуальні рішення, які раніше були недоступні або вимагали значних технічних зусиль. У сучасному українському кіно вплив цифрових технологій на монтажні техніки є особливо помітним, адже саме через ці інновації відбувається трансформація традиційних підходів до монтажу та виникають нові естетичні форми. Одним із головних аспектів впливу цифрових технологій на монтаж є спрощення та пришвидшення процесу монтажу завдяки можливостям сучасного програмного забезпечення. Програми для монтажу, такі як AdobePremierePro, AvidMediaComposer, DaVinciResolve, дозволяють швидко та ефективно працювати з відеоматеріалом, інтегруючи різні технічні та художні рішення в одному середовищі. Цей підхід значно розширює можливості монтажерів, дозволяючи їм зосередитися не тільки на технічній стороні процесу, але й на творчому аспекту роботи. Швидке редагування, доступ до багатопланових композицій і можливість застосовувати ефекти в режимі реального часу змінили підхід до монтажу як суто технічної дисципліни, перетворюючи його на інтерактивний і творчий процес.

Цифрові технології також відкрили нові можливості для створення складних наративних структур через використання нелінійного монтажу. Завдяки цифровим інструментам режисери можуть експериментувати з часом і простором, створюючи багаторівневі історії, де події відбуваються в різних часових відрізках, але поєднуються в єдину послідовність через монтажні прийоми. Цифрові монтажні програми дозволяють легко маніпулювати різними частинами фільму, перетворюючи їх на частини більш складної і водночас гармонійної структури. Це не тільки розширює естетичні можливості кінематографа, але й дає можливість

глибше досліджувати внутрішній світ персонажів і їхні емоційні трансформації через зміщення акцентів у часі.

Цифрові інструменти також сприяли значному розвитку візуальних ефектів, які стали невід'ємною частиною монтажних процесів у кіно. Завдяки цифровим технологіям можна легко інтегрувати комп'ютерну графіку, створювати спецефекти, коригувати зображення або змінювати візуальну естетику фільму. У багатьох сучасних українських фільмах такі технології дозволяють створювати нові кінематографічні світи, де межі між реальним і віртуальним стають розмитими. Це сприяє розвитку естетики монтажу, де поєднання реальних і створених комп'ютерних елементів дає можливість експериментувати з візуальною мовою фільму, використовуючи монтаж як засіб для створення нових форм візуального вираження.

Ще одним аспектом впливу цифрових технологій на монтаж є можливість інтеграції віртуальної та доповненої реальності в процес створення фільму. Віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR) змінюють не лише спосіб, у який глядачі сприймають фільми, але й підходи до монтажу. Традиційний монтаж обмежений двовимірним екраном, проте технології VR дозволяють створювати тривимірні простори, де монтаж виконує зовсім іншу функцію — він стає засобом для переміщення глядача між різними точками простору або сценами в межах інтерактивної реальності. В українському кіно цей напрямок тільки починає розвиватися, але перші спроби інтеграції VR і AR у фільми вже демонструють потенціал для нових експериментів з монтажними техніками. Окрім технічних змін, цифрові технології призвели до появи нових методологічних підходів у монтажі. Завдяки доступності та широкому застосуванню цифрових інструментів режисери мають можливість експериментувати з формою і змістом фільму без значних витрат. Цифрові камери, мобільні пристрої, безпілотники й інші новітні засоби зйомки дозволяють створювати унікальні візуальні образи, які можна легко монтувати в постпродакшн за допомогою програмного забезпечення. Ця доступність технологій дозволяє режисерам і монтажерам працювати з новими

естетичними формами, експериментуючи з різними візуальними стилями, поєднуючи кіно з інтернет-культурою, медіа-артом та іншими видами візуального мистецтва.

Методи сучасного монтажу також зазнали змін через вплив інтернету та соціальних медіа. Вплив короткометражних відео, відеоблогів і контенту з соціальних мереж призвів до того, що монтаж у сучасному кіно все частіше імітує структуру таких медіапродуктів. Це відображається у швидких монтажних рішеннях, рваних ритмах і фрагментарності, що характерно для візуальної естетики інтернету. Сучасні глядачі, які звикли до швидкого сприйняття інформації через мобільні платформи, потребують нових форм візуального монтажу, що відповідають ритму цифрової епохи. Монтаж стає більш динамічним і візуально насиченим, що дозволяє швидко передавати великі обсяги інформації, зберігаючи при цьому естетичну цілісність фільму.

Цікаво також відзначити вплив стрімінгових платформ на монтажні техніки в українському кіно. Стрімінгові сервіси, такі як Netflix, AmazonPrime, або українські платформи на зразок Takflix, відкрили нові можливості для експериментів із монтажем, оскільки тепер фільми або серіали створюють з урахуванням того, що глядач може переглядати їх не лише на великому екрані, але й на смартфонах або планшетах. Це вимагає від наших режисерів і монтажерів створення такої структури фільму, яка буде ефективною на різних платформах. Наприклад, монтажні рішення, що підходять для великого екрана, можуть бути неефективними для мобільних пристроїв, тому сучасні фільми часто адаптують монтаж для різних типів медіа. Цифрові технології справді зробили значний внесок у розвиток інноваційних монтажних технік, таких як «життєвий монтаж», коли глядач отримує можливість спостерігати події фільму в режимі реального часу або в інтерактивному середовищі. Це стало можливим завдяки новим форматам відео, які дозволяють занурювати глядача в події через монтаж, що передає відчуття реального простору і часу. У таких фільмах монтаж стає важливим інструментом

для створення ефекту присутності, де глядач може змінювати кут зору або навіть обирати, на що звертати увагу в різних сценах.

Що ще дотично можна відзначити, це те, що цифрові технології продовжують здійснювати революційний вплив на монтажні техніки в українському кінематографі, створюючи нові форми та підходи до кіновиробництва. Одним важливим аспектом є зростаюча роль штучного інтелекту (ШІ) та алгоритмів машинного навчання, які дедалі частіше інтегруються в процеси монтажу. Вони дозволяють автоматизувати деякі аспекти монтажу, зокрема попередню обробку матеріалу, створення першого варіанту монтажу або навіть підбір найбільш естетично або драматично вигідних кадрів. <http://nv.knutkt.edu.ua/article/view/305203/306896> Це суттєво прискорює процес редагування, дозволяючи монтажерам зосередитися на більш творчих аспектах, таких як загальний ритм фільму, взаємодія між сценами та побудова наративу. Використання алгоритмів ШІ у монтажі також відкриває нові можливості для експериментів із нелінійним наративом. Завдяки здатності ШІ аналізувати великі обсяги даних і передбачати реакції глядачів, режисери отримують можливість створювати більш адаптивні наративи, де монтаж може змінюватися в реальному часі в залежності від реакції аудиторії або індивідуальних вподобань глядачів. Це відкриває перспективи для інтерактивного кіно, де глядач може впливати на розвиток сюжету, а монтаж буде адаптуватися відповідно до виборів глядача, створюючи нові можливості для персоналізованого кінодосвіду. В українському кіно такі технології тільки починають активно використовуватися, але їх потенціал для майбутніх експериментів із форматом фільму надзвичайно великий.

Вплив цифрових технологій також особливо помітний у процесі роботи з аудіовізуальними ефектами. Нові інструменти дозволяють монтувати звукові доріжки з більшою точністю, інтегруючи звуки на різних рівнях, що створює багатошаровий звуковий пейзаж фільму. В українському кіно звук стає не просто фоновим елементом, але ключовою частиною монтажного процесу, де звукові

ефекти й музика не тільки супроводжують зображення, але й створюють додаткові смисли. Звуковий монтаж, збагачений сучасними технологіями, дозволяє монтажерам більш точно працювати з емоційними акцентами, синхронізувати звук і зображення на рівні інтонацій та ритму. Це особливо важливо для фільмів, які досліджують психологічні або емоційно складні теми, де звук грає ключову роль у передачі внутрішнього стану персонажів.

Цифрові технології також змінили процес співпраці між режисерами та монтажерами, роблячи його більш гнучким і швидким. Сьогодні монтажні студії можуть працювати в дистанційному режимі, що відкриває можливість для режисерів та монтажерів з різних частин світу спільно працювати над одним проектом. Це значно розширює можливості для міжнародної співпраці та впровадження нових підходів до монтажу. У випадку українського кіно це дозволяє інтегрувати західні практики та стилі, збагачуючи національний кінематограф новими ідеями та технічними рішеннями. Співпраця між різними командами монтажерів дозволяє не тільки розширити технічний арсенал фільму, але й привнести нові естетичні рішення, які відображають глобальні тенденції у світовому кінематографі. Смартфони, планшети та інші мобільні пристрої стали невід'ємною частиною кіновиробництва, а їхні можливості знімати відео високої якості дозволили створювати нові форми кінематографу. Монтаж мобільного кіно став новим напрямком у кіномистецтві, де короткі ролики, фрагментарні наративи та експерименти з форматом стають частиною загального кінематографічного процесу. Це дає можливість українським режисерам працювати в нових жанрах, створюючи короткометражні фільми або вебсеріали, де монтаж є ключовим елементом для побудови динамічного і цікавого наративу. Ще однією важливою тенденцією є вплив цифрових технологій на мобільність монтажу. Зараз монтаж не обмежений спеціальними студіями або дорогим обладнанням. Завдяки мобільним додаткам та портативним пристроям, режисери та монтажери можуть виконувати певні завдання монтажу просто на місці зйомки, використовуючи смартфони або планшети. Це значно спрощує процес створення відео, дозволяючи оперативно

вносити зміни та експериментувати з матеріалом, не чекаючи завершення знімального процесу. Така мобільність відкрила нові горизонти для незалежних кінематографістів і створила можливості для швидкого створення й редагування контенту. Цей підхід, особливо популярний серед молодих українських режисерів, дозволяє працювати без значних фінансових вкладень і створювати короткометражні фільми, документальні проекти або навіть експериментальні роботи, які завдяки мобільному монтажу можна миттєво адаптувати або трансформувати.

Таким чином, вплив цифрових технологій на монтаж у сучасному українському кіно продовжує зростати, відкриваючи нові перспективи для творчих експериментів і розвитку методів створення фільму. Сучасні інструменти не лише спрощують технічний процес монтажу, але й дозволяють збагачувати кінематографічну мову новими виразними засобами, підсилювати емоційний та символічний потенціал фільмів, а також залучати аудиторію на новому рівні сприйняття. Цифрові технології зробили монтаж більш динамічним, гнучким і доступним для творчих експериментів, дозволяючи українським режисерам активно інтегрувати сучасні тенденції у свої твори та розширювати межі кінематографічного мистецтва. Цифрові технології продовжують впливати на естетику та технічні можливості монтажу в українському кіно, формуючи нові підходи до візуального мистецтва. Однією з ключових рис сучасного монтажу, що виникає під впливом цифрових інновацій, є можливість працювати з великими обсягами матеріалу. У традиційному кіновиробництві монтаж часто був обмежений кількістю наявної плівки або технічними ресурсами, тоді як цифрові технології дозволяють працювати з необмеженим обсягом відеоматеріалу, що надає режисерам і монтажерам більше свободи у виборі кадрів. Це значно розширило можливості для художнього експерименту, адже тепер монтажери можуть тестувати різні варіанти з'єднання сцен, експериментувати з ритмом, тривалістю кадрів або варіантами переходів, не турбуючись про витрати на додатковий матеріал чи час на знімальному майданчику. Одним важливим

наслідком цифрової революції в монтажних техніках є можливість створювати складні візуальні ефекти, які стають невід'ємною частиною наративу. Наприклад, комп'ютерна графіка та CGI (computer-generated imagery) дозволяють монтажерам інтегрувати фантастичні, сюрреалістичні або гіперреалістичні елементи у реальне середовище фільму. У фільмах, де важливу роль відіграють візуальні ефекти, монтаж часто перетворюється на процес художньої побудови світу, де кожен кадр доповнюється або змінюється за допомогою цифрових технологій. Така взаємодія між реальним зображенням та створеним комп'ютерним середовищем значно збагачує естетичну складову фільму, дозволяючи режисерам розширювати межі можливого і створювати унікальні кінематографічні світи. Технології також дозволили значно спростити процеси роботи зі спецефектами, зокрема такі техніки, як хромакей (greenscreen), що дає можливість легко вирізати об'єкти або людей з одного середовища та переносити їх в інше. Така технологія стала звичайною практикою у сучасному кіно і впливає на монтажні рішення, оскільки дозволяє маніпулювати зображенням на новому рівні. За допомогою хромакею можна створювати сцени, що раніше були технічно або фінансово недосяжними для багатьох режисерів, особливо в українському контексті, де обмежений бюджет часто стає ключовою перешкодою. Зараз же, завдяки цифровим технологіям, ці обмеження суттєво зменшуються, і монтажери можуть створювати складні сцени з мінімальними затратами на знімальний майданчик.

Цифрові технології також сприяють розвитку нових жанрових форм і стилістичних рішень. Одним із прикладів є інтеграція елементів гейм-дизайну в кіно, де монтаж відіграє ключову роль у створенні інтерактивних наративів. У таких проектах монтаж стає засобом для занурення глядача у світ фільму, подібно до відеоігор, де кожен монтажний перехід формує новий етап у взаємодії між персонажем і середовищем. Це стає можливим завдяки використанню інтерактивних технологій, які дозволяють глядачеві брати участь у подіях, вибирати варіанти розвитку сюжету та безпосередньо впливати на результат історії.

Новітні технології не лише значно вплинули на технічний бік монтажу, але й стали каталізатором для розвитку нових форм кіномови. У контексті українського кіно це особливо актуально, адже цифрові інструменти дали можливість режисерам експериментувати з форматом та естетикою фільмів, зокрема через впровадження інноваційних рішень, які не були доступні в аналогову епоху. Зокрема, все більшого поширення набуває використання так званих «незалежних» монтажних технік, коли режисери свідомо відходять від класичних канонів і будують свої фільми на основі нестандартних рішень. Це може включати, наприклад, хаотичні або нелінійні монтажні переходи, які руйнують традиційне сприйняття часу і простору в межах одного фільму. Одним із цікавих аспектів є вплив діджиталізації на зміну ритму фільмів. У традиційному кіно ритм часто визначався фізичними обмеженнями плівки та технікою монтажу. Сьогодні ж, завдяки цифровим технологіям, ритм монтажу став більш гнучким та індивідуалізованим. Монтажери мають можливість вільно маніпулювати довжиною кадрів, варіювати їхню тривалість та створювати більш експериментальні ритми, які не підкоряються класичним правилам. Це особливо видно у фільмах, де монтаж виконує не лише технічну, але й естетичну функцію, будуючи візуальну поетику на основі ритмічних контрастів. Такі фільми часто грають із відчуттям часу, створюючи різкі зміни темпу або навмисне сповільнюючи дію, що дозволяє глибше занурити глядача в емоційний стан персонажів або передати складність наративу через чисто візуальні прийоми. Експерименти з часом у сучасному українському кіно, зокрема завдяки цифровому монтажу, стають дедалі популярнішими. Режисери використовують можливість «стиснення» або «розширення» часу за допомогою монтажу, створюючи унікальні наративні структури. Це може проявлятися в сценах, де одні й ті самі події повторюються під різними ракурсами або зі зміненою хронологією, що дозволяє глядачеві поступово розкривати зміст фільму через різні інтерпретації одного й того ж кадру. Така техніка, яка стала можливою завдяки легкості роботи з цифровими інструментами, дозволяє режисерам створювати багатошарові сюжети, де монтаж відіграє роль ключового засобу для побудови інтерактивного сприйняття фільму.

Не менш важливим є вплив цифрових технологій на демократизацію монтажного процесу. Завдяки доступності програмного забезпечення для монтажу та можливості навчатися через онлайн-курси, зростає кількість незалежних митців, які самостійно створюють фільми, від етапу зйомки до монтажу. Це особливо відчутно в контексті українського кіно, де молоді режисери все частіше користуються доступними технологіями для створення авторських фільмів. Така демократизація процесу виробництва дозволяє незалежним кінематографістам експериментувати з монтажем, створюючи нові форми і структури, які відрізняються від традиційних підходів, і відкриває нові можливості для розвитку інноваційних напрямків у кіно. Вплив цифрових технологій на монтажні техніки в українському кіно виявляється багатогранним і глибоким. Ці інновації не лише змінили технічний бік процесу, спростивши та пришвидшивши роботу монтажерів, але й розширили естетичні можливості кіномистецтва. Завдяки цифровим інструментам режисери та монтажери отримали змогу експериментувати з формою, ритмом, часом і простором, створювати складні візуальні світи, інтегрувати віртуальні реальності та гібридизувати жанри. Усе це робить сучасний монтаж гнучким і відкритим для нових підходів, що дозволяє українському кіно йти в ногу зі світовими тенденціями, зберігаючи при цьому національну самобутність і здатність до інновацій.

Висновки до розділу 3

Дослідження практики сучасного монтажу в українському кіно підтверджує його центральну роль у формуванні естетики та наративу сучасних фільмів. Монтаж став не лише технічним процесом, а багатовимірним інструментом, що активно впливає на сприйняття фільму глядачем, дозволяючи створювати складні, багатошарові та інноваційні кінематографічні твори.

Сучасний український кінематограф активно інтегрує нові техніки та підходи до монтажу, що відповідають викликам цифрової епохи. Режисери експериментують із нелінійними наративами, порушуючи традиційну хронологію

та пропонуючи багатовимірні інтерпретації сюжетів. Фрагментарність і асоціативний монтаж дозволяють створювати унікальні символічні та метафоричні образи, які поглиблюють емоційний і смисловий вплив фільму. Водночас монтаж усе частіше стає засобом передачі суб'єктивного досвіду персонажів, занурюючи глядача у внутрішній світ героїв та дозволяючи переживати їхні емоційні трансформації.

Важливим чинником сучасного монтажу є вплив цифрових технологій, які значно розширили межі можливого в кіно. Сучасне програмне забезпечення, комп'ютерна графіка та технології віртуальної реальності дали можливість режисерам створювати нові кінематографічні світи, де реальне органічно поєднується з віртуальним. Цифрові технології також спростили технічну сторону монтажу, дозволяючи більше зосередитися на творчих аспектах роботи. Використання мобільного обладнання та інтерактивних підходів до монтажу відкриває нові перспективи для незалежного кінематографа та дозволяє створювати інноваційні проєкти з мінімальними ресурсами.

Однією з важливих тенденцій є імітація цифрової культури та інтеграція естетики інтернету й соціальних мереж у кіномову. Це сприяє модернізації українського кіно, яке відповідає запитам сучасної аудиторії, звиклої до динамічного й фрагментарного контенту. Монтаж стає засобом адаптації фільмів до нових платформ, таких як стрімінгові сервіси, де важливим є не лише зміст, але й універсальність подання матеріалу для різних пристроїв.

Сучасний монтаж в українському кіно демонструє взаємодію з глобальними трендами, зберігаючи водночас національну самобутність. Завдяки інноваційним технікам, символізму, метафоричності та інтерактивності, українські режисери створюють твори, які знаходять відгук як у національній, так і міжнародній аудиторії. Монтаж перетворюється на потужний інструмент не лише для побудови сюжету, а й для формування нового рівня глядацького досвіду, де аудиторія стає активним учасником у процесі сприйняття фільму.

Аналіз засвідчує, що сучасний український кінематограф знаходиться в стані постійної еволюції, використовуючи монтаж як засіб переосмислення традиційних форм і відкриття нових шляхів у кіномистецтві.

ВИСНОВКИ

Представлена магістерська робота присвячена аналізу розвитку кіномонтажних методів і технологій в сучасному українському кінематографі. У ході наукових пошуків автор приходить до розуміння єдності процесів розвитку кіномонтажу світового і українського кіновиробництва, але підкреслює і національні особливості роботи українських кіномонтажерів.

На основі магістерського дослідження можна зробити наступні висновки:

1. У ході проведених наукових розвідок автор порівнював підходи до кіномонтажу у світовому кінематографі, означаючи відмінність класичних і сучасних принципів і методів монтажу. Класичні принципи і методи базувались на раціональній моделі бачення світу, що впливало на просторово-часові параметри, стилістику і можливості застосування монтажу у виробництві кінострічок. Сучасні монтажні прийоми спираються на плюралістичність моделей бачення світу, нелінійність зображення, новітній рівень технічного забезпечення процесів кіновиробництва.

Особливу увагу було приділено вивченню впливу цифрових інновацій, таких як нелінійний монтаж, віртуальна реальність та використання штучного інтелекту. Ці технології стали основою для створення нових способів передачі наративу, експериментів із часом і простором, а також для побудови багатопланових сюжетів. У дослідженні простежується, що монтаж більше не обмежується тільки технічною

складовою — він стає повноцінним творчим інструментом, який здатний трансформувати найрізноманітніший кінематографічний досвід.

Робота розкриває, як використання цифрових інструментів змінило методику монтажу, зробивши її більш динамічною та гнучкою. Цей аспект висвітлює роль програмного забезпечення у спрощенні процесу постпродакшну та розширенні творчих можливостей монтажерів.

Крім того, у роботі робиться акцент на розуміння ролі монтажу як ключового елементу режисерського задуму. Проаналізовані приклади підтвердили, що вдало підібрана техніка монтажу може стати основою для створення потужних емоційних і наративних ефектів, які неможливо досягти іншими способами. Це підкреслює важливість подальшого розвитку й вивчення монтажних технік у сучасному кіно.

Дослідження враховує зміни у сприйнятті візуальної інформації сучасною аудиторією, що сприяло адаптації монтажних технік до нових вимог глядачів.

2. Український кінематограф не стоїть осторонь світових тенденцій у кіно. У роботі приділено увагу розвитку монтажу в українському кінематографі від класичних до сучасних технік. Сьогодення надає унікальну можливість українським кінематографістам у своїх роботах цікаво поєднувати традиційні і новітні можливості кіномонтажу. Автор роботи це показує на прикладі українських кінопроектів останніх років. Особливий акцент зроблено на трансформації під впливом цифрових технологій, що дозволило деталізувати внесок українського кіно у світовий кінематограф.

У представленій роботі не лише систематизовані знання про розвиток монтажу, але й запропоновані нові підходи до його використання у контексті сучасного українського кіновиробництва. Інновації, розглянуті в роботі, можуть стати базою для подальших досліджень, розвитку освітніх програм у галузі аудіовізуального мистецтва та виробництва, створення перспективних кінопроектів, що здатні зміцнити позиції українського кіно на світовій арені.

3. Дослідження ідентифікує ключові риси, що вирізняють український монтаж, зокрема акцент на асоціативності, символічності та інтеграції культурного контексту. Це допомагає формувати унікальну кіномову, яка одночасно відповідає сучасним глобальним тенденціям та зберігає національну ідентичність.

Проведено порівняльний аналіз класичних і сучасних технік, що включає фрагментацію наративу, експерименти з ритмом та застосування нелінійного монтажу. Це надає нові інструменти для аналізу монтажу як художнього засобу.

Також систематизовано підхід до символічного та асоціативного монтажу, що дозволяє створювати багатопланові смислові зв'язки в наративі. Ця інновація особливо важлива для артхаусного кіно та соціальних фільмів.

Результати роботи демонструють, що інноваційні монтажні техніки здатні значно підвищити конкурентоспроможність українського кіно. Використання новітніх технологій дозволяє не лише знизити витрати на виробництво, але й забезпечити створення візуально та концептуально насичених фільмів, які можуть зацікавити міжнародну аудиторію. Це сприяє утвердженню України як активного учасника світової кіноіндустрії, що адаптує найкращий світовий досвід, але залишається вірною своїм традиціям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Список літератури

1. Зубавіна І. Б. Час і простір у кінематографі. Київ: Щек, 2008. 447 с.
2. Медведєва, А., Кукса, В. (2024). Монтаж як творчий метод режисера в сучасній аудіовізуальній культурі. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 7(1), 42–50.
3. Брюховецька Л. Приховані фільми. Українське кіно 1990-х. Київ: АртЕк, 2003. 381 с.
4. Зубавіна І. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті. — Київ: Інститут проблем сучасного мистецтва, 2009. 296 с.
5. Чміль Г., Пшенична К. Монтаж кіно: від радянського кіноавангарду до сучасних практик монтажу *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2018. Вип. 2. С. 98–106.
6. Медведєва А., Бурдюг І. Використання елементів моушн-дизайну в сучасному українському кіно- та телевиробництві *Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. — 2021. — №2. — С. 45–52.
7. Хміль Ганна, Пшенична Катерина. "Монтаж кіно: від радянського кіноавангарду до сучасних практик монтажу". *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 2018, №2.
8. Довженко І., Овчарек В., Тимофіїва Я. Цифрові технології як засіб творення нової екранної реальності *Актуальні проблеми сучасного дизайну: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (23 квітня 2020 р., м. Київ): у 2 т. — Т. 2. — Київ: КНУТД, 2020. — С. 58–61.*
9. Брюховецька, Л. Документальне кіно України: історія та сучасність. Київ: Видавництво «АртЕк», 2016.

10. Роуз Дж. Звук для цифрового відео: запис і обробка. Київ: MLife Studio, 2015. 320 с.
11. Мітта, О. Кіноміжпекломіраєм: кінозаЕйзенштейном, Чеховим, Шекспіром, Курасавою, Фелліні, Хічкоком, Тарковським. Київ: Видавництво «АртЕк», 2017. 320 с.
12. Наумова Л. Ритм в українському кінематографі 20-х років XX століття в теорії Леоніда Скрипника. Культурологічна думка, (15), 2019, С.19–25.
13. Брюховецька, Л. (упоряд.). *Українське кіно від 1960-х до сьогодні. Проблема виживання*. Київ: Редакція журналу "Кіно-Театр"; 2010, Задруга.
14. Соколов О. Монтаж. Телебачення, кіно, відео. К.: Мистецтво, 1989. 240 с.
15. Демиденко М. Національні образи та символи у візуальній мові українського кінематографа в роботах зарубіжних дослідників. *Збірник наукових праць СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО*, (18), 2022, С.141–150.
16. Печеранський, І.П. 2024. Цифрова трансформація кіновиробництва наприкінці XX – на початку XXI століття як напрям прикладного використання сучасних інформаційних технологій. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*. (Січ 2024), 35-37.
17. Марченко, В. В., Помазков, Ю. В. Класифікація типів та прийомів монтажу за принципом мотивації зміни кадру. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К.Карпенка-Карого*, (25), 2019. С.88-95
18. Запорожченко, В., Іщенко, М. Національні міфічні образи і символи в сучасному українському кіномистецтві. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 7(1), 2024. С.31–41
19. Демиденко М. Національні образи та символи у візуальній мові українського кінематографа в працях зарубіжних дослідників. Київ: Видавництво "АртКіно", 2023. — 141-149 с.

20. Hanhardt J. De-collage/Collage: Notes Toward a Reexamination of the Origins of Video Art II / *Illuminating Video: An Essential Guide to Video Art*. [Ed. By DougHall, SallyJoFifer]. – NY.: Aperture, 1990. – 568 p.
21. Зубавіна, І.Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті. Київ: ФЕНІКС. 2007. С. 105-186.
22. Пруденко Я. Д. Візуальність – основа кінообразності. *Гуманітарний часопис*. 2007. № 3. С. 70-78.
23. Грицюк М. Теорія та практика монтажу відео. Київ: Видавництво "Видавничий дім "Основа", 2014.
24. Петрик В. "Теорія та практика кінопроцесу". Київ: Видавництво "Києво-Могилянська академія", 2016.
25. Булах Л. "Основи теорії та практики звуку в кіно". Київ: Видавництво "Критика", 2007.
26. Лішафай О. Саунд-дизайн і музична драматургія, кіно тателебачення. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2015. № 35. С. 177–187.
27. Мусієнко О. Гібридне походження художньої природи відеохостингу як нової жанроформи аудіовізуальної культури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2020. Вип. 34. С. 105–110.
28. Зубавіна І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті. Київ : Інститут проблем суч. мис-ва, 2007. 296 с.
29. Алфьорова З. Межі видимого. Становлення візуального мистецтва: монографія. Х. : ХДАК, 2008. 267 с.
30. Горпенко В. Г. Архітектоніка фільму. Режисерські засоби і способи формування структури екранного видовища: у 5 т. Київ: ДІТМ, 2000.
31. Ландяк О. "Аудіовізуальне мистецтво" як концепт у сучасному мистецтвознавчому дискурсі. *Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство*. 2017. №1. (вип. 36). С. 213- 223.
32. Лебедєв О., Прядко О. Пластичність кінематографічного зображення та її // *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка Карого*. 2013. Вип. 13. С. 160-168.

33. Шелупахіна Т. В., Підпалій. Р. Ю. Термінологічний словник зосвітнього компоненту історія аудіовізуального мистецтва тавиробництва. Полтава: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2024. 20 с.
34. DigitalCinematography&Directing / DanAblan.NewRiders, 2007. –225 p.
35. Video Copilot | After Effects Plug-ins, Tutorials and Stock Footage for Post-Production Professionals [Електроннийресурс] –
Режимдоступу:<http://www.videocopilot.net>
36. Перетятко І. Дослідження сучасних технологій та інструментів урозвитку інституту зв'язків з громадськістю (на прикладі відеопродакшену). Київ, 2022. URL: <http://surl.li/gysou> (дата звернення:).
37. Желєзняк С. Трансформації звукозорового образу в сучаснійаудіовізуальній культурі : дис. ... д-ра філософії ; спец. : 034 Культурологія / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2022. С. 31–33.

Список джерел

- 1.<http://nv.knutkt.edu.ua/article/view/188328/296098>
2. <file:///C:/Users/Admin/Downloads/151823-339037-1-PB.pdf>
- 3.https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:qxwJ7RdjLJgJ:scholar.google.com/+%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9+%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%B6&hl=uk&as_sdt=0,5
4. file:///C:/Users/Admin/Downloads/StudM_2014_3_11.pdf
5. https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD9_Kanivets.pdf
6. https://ephd.cz/wp-content/uploads/2018/ephd_2018_4_2/16.pdf
- 7.https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:ga26JDzum70J:scholar.google.com/+%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9+%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%B6+%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%BE&hl=uk&as_sdt=0,5
- 8.<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8ee88a75-d528-4664-8879-b4a8c126aead/content>

ДОДАТКИ 1

(Іл. 1) Кінематографіст ХХ століття. Ілюстрація старого підходу до технічної сторони кінематографу.

(Іл. 2) Ілюстрація роботи операторів XX століття, до появи зручніших технік зйомок.

(Іл. 3) Дзига Вертов, радянський кінематографіст, революціонував підхід до кіновиробництва завдяки своїй теорії "кіноока".

(Іл. 4) Едвард Дмитрик, американський режисер та автор книги «Про фільм та монтаж», розробив низку практичних принципів, які стали основою для багатьох поколінь кінематографістів.

(Іл. 5) Жан-Люк
фігура

Годар, ключова
французької

нової хвилі, кардинально змінив уявлення про монтаж, зробивши його засобом візуального та наративного експерименту.

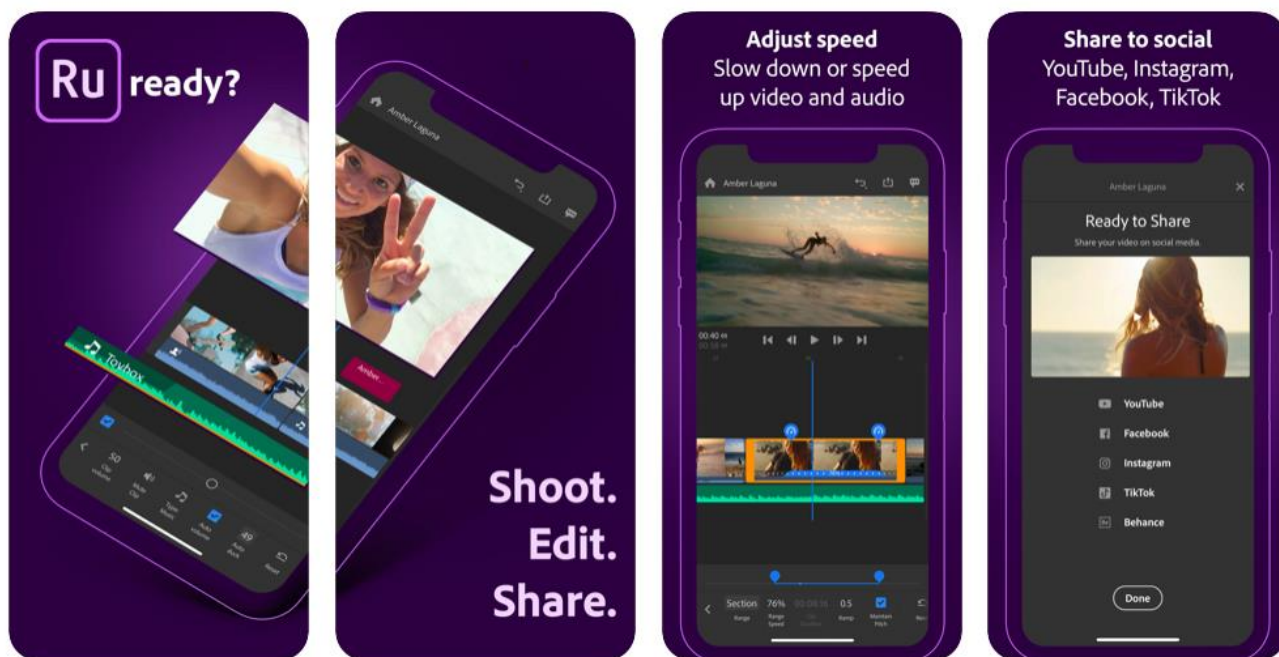

(Іл. 6,7) Ілюстрація сучасної монтажної програми, порівнюючи монтаж XX століття (зображення праворуч).

(Іл. 8) Приклад адаптації сучасної кінострічки під VR стандарт.

(Іл. 9) Нова програма від Adobe адаптована під мобільні пристрої, для більш швидкого і простого монтажу для соціальних мереж.

ДОДАТКИ 2

MINISTRY OF CULTURE AND STRATEGIC COMMUNICATIONS OF UKRAINE
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KHARKIV STATE ACADEMY OF CULTURE
NATIONAL ACADEMY OF ARTS OF UKRAINE

CERTIFICATE
of Attendance

This is to certify that

M. Yakymenko

Participated in The International Scientific Conference
"Cultural Studies and Social Communications:
Innovation Strategies of Development"

dedicated to the 95th anniversary of Kharkiv State Academy of Culture

that was held on November 21–22, 2024
at Kharkiv State Academy of Culture (Ukraine)
(International scientific development period: 6 hours)

On behalf of the Organizational Committee
Prof. Alla Solianyk,
Vice Rector for Research
Doctor of Pedagogical Sciences

Certificate № 0105